

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

Ukládání alternativních opatření mladistvým v kontextu sociální práce
bakalářská práce

Autorka: Lucie Novotná, DiS.
Studijní program: Sociální práce
Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Hradec Králové, 2022

Zadání bakalářské práce

Autor:	Lucie Novotná
Studium:	F19BK0106
Studijní program:	B0923P240001 Sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce ve veřejné správě
Název bakalářské práce:	Ukládání alternativních opatření mladistvým v kontextu sociální práce
Název bakalářské práce AJ:	Imposing alternative criminal measures on juveniles in the context of social work

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou ukládání alternativních opatření mladistvým, Cílem práce je popsat, jakým způsobem je v kontextu sociální práce pracováno s mladistvými, kteří spáchali provinění, jak probíhá proces ukládání alternativních opatření a jak do něho vstupuje sociální pracovník. Praktická část pak představuje zjištěné výsledky empirického kvantitativního výzkumu, který byl realizován metodou dotazníkového šetření zacíleného na kurátory pro děti a mládež napříč Českou republikou.

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů ŠČERBA F., Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, 2. vydání, Nakladatelství Leges, s. r. o., podle stavu k 1. 4. 2014

Zadávací pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenká, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Ing. Emília Janigová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

Lucie Novotná, DiS.

Anotace

NOVOTNÁ, LUCIE. Ukládání alternativních opatření mladistvým v kontextu sociální práce. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022, 64 s. bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou ukládání alternativních opatření mladistvým, Cílem práce je popsat, jakým způsobem je v kontextu sociální práce pracováno s mladistvými, kteří spáchali provinění, jak probíhá proces ukládání alternativních opatření a jak do něho vstupuje sociální pracovník.

Teoretická část definuje základní pojmy, se kterými je v práci operováno, problematiku legislativně ukotvuje a mapuje systém alternativních opatření. Z velké části se pak věnuje činnostem a rolím sociálního pracovníka a popisuje jeho zainteresování do této problematiky z pohledu sociální práce. Praktická část pak představuje zjištěné výsledky empirického kvantitativního výzkumu. Ten byl realizován metodou dotazníkového šetření zacíleného na kurátory pro děti a mládež napříč Českou republikou.

Klíčová slova: mladiství, provinění, alternativní trest, výchovná opatření, ochranná opatření, trestní opatření, kurátor pro děti a mládež, sociální práce, sociální pracovník

Annotation

NOVOTNÁ, LUCIE. Imposing alternative criminal measures on juveniles in the context of social work. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2022, 64 pp. Bachelor Thesis.

The aim of the thesis is to describe how it is worked with juveniles in the context of social work who have committed wrongdoing, how the process of imposing alternative measures takes place and how the social worker enters in these process.

The theoretical part defines the basic terms that appear in the thesis, defines the issue legislatively and maps the system of alternative measures. For the most part, it deals with the activities and roles of the social worker and describes his involvement in this issue from the perspective of social work. The practical part then presents the results of empirical quantitative research. It was carried out using the method of a questionnaire survey aimed at curators for children and youth in the whole Czech Republic.

Keywords: juveniles, offense, alternative punishment, educational measures, protective measures, criminal measures, curator for children and youth, social work, social worker

Obsah

Seznam použitých zkratk, značek, termínů a jiného značení.....	14
Úvod.....	15
1. Teoretická koncepce pojmů	17
1.1 Restorativní justice	17
1.2 Mládež a pachatel blízky věku mladistvého.....	18
1.2 Trestní odpovědnost a relativní trestní odpovědnost.....	19
1.3 Provinění a čin jinak trestný vs trestný čin.....	19
2. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.....	21
2.1 Historický exkurz	21
2.2 Účel zákona a jeho vztah k jiným zákonům	21
3. Alternativní opatření a jejich ukládání mladistvým.....	23
3.1 Výchovní opatření.....	23
3.2 Ochranná opatření.....	24
3.3 Trestní opatření.....	25
3.4 Zvláštní způsoby řízení ve věcech mládeže	25
4. Kurátor pro děti a mládež.....	26
4.1 Kurátor pro děti a mládež a jeho ukotvení v právní úpravě	26
4.2 Specifické role kurátora pro děti a mládež	28
5. PMS a další subjekty zapojené do problematiky z pohledu sociální práce	31
6. Empirická část.....	36
6.1 Cíle výzkumného šetření	36
6.2 Zvolená výzkumná metoda.....	37
6.3 Realizace výzkumného šetření	38
6.4 Charakteristika výzkumného vzorku	39
6.5 Vyhodnocení výzkumného šetření	42
6.6 Vyhodnocení výzkumného šetření	53
Závěr.....	58
Seznam použité literatury.....	60
Přílohy	64

Seznam použitých zkratk, značek, termínů a jiného značení

OČTR	Orgány činné v trestním řízení
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
PMS	Probační a mediační služba
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku ukládání alternativních opatření mladistvým pachatelům se zaměřením na činnosti a role sociálního pracovníka, v této problematice pak kurátora pro děti a mládež. Práce popisuje proces výkonu sociální práce s mladistvými pachatelem a kooperaci dalších zainteresovaných subjektů. Cílem práce je popsat jednotlivé stupně alternativních opatření ukládaných mladistvým dle platné právní úpravy, na celý proces nahlédnout z pohledu kurátora pro děti a mládež, včetně popsání důležitosti jeho nezastupitelné role, a zaměřit se na jeho spolupráci s Probační a mediační službou, na definování rozdílností rolí obou subjektů a podívat se na fungování této kooperace v praxi.

V současné době je fenomén páchaní trestné činnosti čím dál mladšími pachateli frekventovaným negativním sociálním jevem, který je médií často zviditelňován a se kterým se v různé formě a různé četnosti potýká celý svět. U dětí a mladistvých se mohou projevat různé formy sociálně patologických jevů, s nimiž je nezbytné kvalitně a efektivně pracovat tak, aby se dalšímu společensky škodlivému chování předcházelo. Výkon vhodných činností sociální práce s touto cílovou skupinou a následný výběr uložení alternativního opatření, včetně další práce s mladistvými mohou podpořit jejich sociální začleňování, předejít další trestné činnosti a tím pozitivně ovlivnit i budoucí vývoj jednotlivce i míry kriminality daného státu. Z toho plyne, že systematický proces práce s touto cílovou skupinou může mladistvé vést k uvědomění škodlivosti spáchaného činu a tím i ke změně postoje jak k sobě samým, tak ke společnosti, k jejímu fungování v souladu se společenskými normami a hodnotami. K tomu, aby byl proces provázaný a vedl ke kýženému výsledku, je však zapotřebí, aby všechny zapojené subjekty vykonávaly své činnosti řádně a realizované kroky na sebe logicky navazovaly a nedublovaly se.

Toto téma jsem si zvolila jako nadstavbu své předchozí práce v rámci studia na vyšší odborné škole sociálně právní, která se zabývala postavením dítěte jako poškozeného v trestním řízení. Mým záměrem bylo podívat se na problematiku z druhé strany, tedy ze strany výkonu sociální práce s mladistvým pachatelem. Tuto oblast sociální práce vnímám jako velice důležitou, neboť se domnívám, že kvalitně odvedená sociální práce a dobře nastavená spolupráce s dalšími zapojenými subjekty může pozitivně ovlivnit nejen jednotlivce, ale i celou společnost v dlouhodobém horizontu.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V první kapitole jsou popsány základní pojmy související s problematikou, je zde vymezen především pojem restorativní justice a popsána její důležitost při práci s mladistvými pachateli. Další kapitola je zaměřena na zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který celý proces práce s mladistvými pachateli upravuje. Součástí této kapitoly je i historický exkurz, který má za cíl čtenáři přiblížit význam přijetí tohoto zákona a jeho nezastupitelnou roli ve vývoji ukládání alternativních opatření. Třetí kapitola plynule přechází v bližší popis alternativních opatření, která zakotvuje zmíněný zákon. Ústředím tématem čtvrté kapitoly je pak kurátor pro děti a mládež, jeho role v procesu s mladistvými pachateli a samotný výkon sociální práce s mladistvými pachateli. Poslední kapitola je zaměřena na subjekty, s nimiž kurátor pro děti a mládež vstupuje do interakce. Zvláštní důraz je kladen na spolupráci s Probační a mediační službou a na definování odlišností rolí při práci s mladistvými pachateli.

Empirická část představuje výsledky kvantitativního výzkumu, který byl realizován technikou dotazníkového šetření. Cílem výzkumného šetření je vyhodnotit fungování spolupráce kurátorů pro děti a mládež a Probační a mediační služby v rámci ukládání alternativních opatření mladistvým pachatelům, a to napříč celou Českou republikou. Dále pak zjistit, jak jsou kurátoři spokojeni s aktuálně nastavenou úrovní spolupráce, v čem spatřují potenciální prosto pro její zlepšení a v neposlední řadě zjistit, v jaké míře se v této problematice vyskytuje dublování činností kurátora pro děti a mládež a Probační a mediační služby, které v praxi může být zdrojem negativních důsledků. Závěr práce je zaměřen na vyhodnocení získaných informací, které vzešly z výzkumného šetření a čtenáře seznamuje s výsledky výzkumného šetření se zaměřením na vyhodnocení stanovených cílů.

Práce vychází ze stavu právní úpravy ke dni 1. 6. 2022.

1. Teoretická koncepce pojmů

Pro vstup do tématu a pochopení problematiky je nutné nejprve uvést a vysvětlit základní pojmy v práci používané. Jedná se o pojmy užívané v oblasti trestního práva. Pro účely této práce byly vybrány následující jako nejdůležitější.

1.1 Restorativní justice

Restorativní justice nemá pouze jednu striktní definici, naopak definic existuje nepřehledné množství a každý autor ji vykládá dle svého vlastního pojetí. Karabec uvádí, že se jedná o institut, jak zacházet s pachatelem v zájmu řešení problematiky zločinnosti. V tomto pojetí je kladen důraz na oběť trestného činu a na její práva. Spory jsou řešeny primárně mimosoudní cestou, skrze kterou by mělo dojít k odčinění spáchaného trestného činu a odškodnění oběti. United Nation offices on drugs and crime restorativní justici definuje takto (jedná se o volný překlad): *„Restorativní justice je přístup, který nabízí pachatelům, obětem a komunitě alternativní cestu ke spravedlnosti. Podporuje bezpečnou účast obětí na řešení nastalé situace a nabízí příležitost lidem, kteří přijímají odpovědnost za škodu způsobenou svým jednáním, aby se zodpovídali těm, kterým ublížili. Restorativní justice vychází z poznatku, že trestné jednání nejen porušuje zákon, ale také poškozuje oběti a komunitu.“*¹ Zehr ve svém díle uvádí, že restorativní justice je proces, do kterého jsou zapojeni všichni účastníci trestného činu, a to v největší možné míře, kteří společně pracují na identifikaci újmy způsobené trestným činem a vzniklých potřebách, které s sebou nesou i povinnosti a závazky, společně všichni participují na obnově narušených vztahů a usilují o vzájemné uzdravení.

Většina definic má tedy jednotné jádro, a sice, že se jedná o přístup, v němž není stěžejní potrestat pachatele, ale dojít ke konsensu mezi pachatelem a obětí a napravit vzniklé škody tak, aby byl trestný čin odčiněn v co největší možné míře a byly napraveny mezilidské vztahy.

Jak uvádí Metodická příručka MPSV (2020), restorativní justice je velmi významná právě při práci s dětmi a mladistvými. Jejím cílem je mimo jiné zprostředkovat pachateli náhled na spáchaný trestný čin a na jeho důsledky. Děti a mladiství si při páchaní takového činu

¹ KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Z. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 4

mohou uvědomovat, že svým jednáním překračují hranice zákona, ale nedokáží dohlédnout, jaká je míra důsledků jejich činu. „*Poškozené auto zůstává pro mladistvého „jen“ poškozeným autem, mladistvý si však již bez náležité podpory nemusí dokázat uvědomit, že se může jednat o auto člověka, který jím dvakrát týdně vozí svou nemocnou matku na dialýzu a nemá dostatek prostředků na to, aby si koupil auto nové*“.²

Restorativní techniky nejsou v českém právním řádu nijak výslovně zakotveny, s výjimkou mediace, kterou definuje zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě (dále jen „zákon o PMS“). To však nebrání jejich využívání v praxi, naopak by tyto techniky ve věcech mládeže měly být využívány v maximální možné míře, neboť mají blízko k technikám sociální práce využívaným kurátory pro děti a mládež (pro účely této práce bude dále využito pouze pojmu „kurátor“). Využití těchto technik je nástrojem k propojení poskytování sociálně právní ochrany dětem a trestního řízení vedeného proti mladistvému, to vše za cílem co nejvíce koordinované intervence s maximální účinností. (Metodická příručka MPSV, 2020)

1.2 Mládež a pachatel blízky věku mladistvého

Dalším důležitým pojmem je mládež, za kterou jsou dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“), považováni všichni do 18 let. V České republice je stanovena hranice trestní odpovědnosti na 15 let věku jedince. Díky tomu ZSM rozlišuje dvě kategorie osob, a to děti do patnácti let a mladistvé. Dítě do patnácti let je trestně neodpovědné, na rozdíl od mladistvého, který je trestně odpovědný, jedná se tedy o jedince ve věku 15-18 let (Žatecká, Hrušáková, 2015). Dále, jak uvádí zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník (dále jen „TrZ“), pokud jedinec spáchá trestný čin ještě v den svých osmnáctých narozenin, je stále považován za mladistvého.

Pojem pachatel blízky věku mladistvého je užíván v TrZ a označuje se jím osoba, která svým věkem převyšuje hranici 18 let. TrZ neuvádí horní hranici, o kolik může taková osoba věk 18 let překonat, avšak zpravidla se uvádí, že by neměla být překročena hranice 21 let. Tento institut je zaveden z důvodu individuálního vývoje dospívání každého jedince. Přiznání ke spáchanému činu, branné jako polehčující okolnost, závisí na duševní a psychické vyspělosti pachatele a na stupni jeho socializace. Dále se pak posuzuje, jak

² Metodická příručka MPSV, 2020, příloha č. 1: Postup OSPOD při práci s dětmi a mladistvými, kteří se ocitají v konfliktu se zákonem, str. 40

se tyto okolnosti projevily na spáchání trestného činu. (Šámal a kol., 2012). Osoby blízké věku mladistvého páchají trestné činy, neboť jsou již považovány za dospělé a je možné jim uložit některá opatření upravená v ZSM (Žatecká, Hrušáková, 2015). K problematice pachatele blízkého věku mladistvého se vztahují i role orgánu sociálně právní ochrany dítěte (dále jen „OSPOD“), kterým se tato práce věnuje detailněji v textu dále. Jak je uvedeno v § 73 ZSM, pokud se úkon provádí po dovršení devatenáctého roku věku mladistvého, ustanovení tohoto zákona o účasti OSPOD nebude užito. OSPOD tedy s takovýmto mladistvým nemůže pracovat z titulu vyhodnocování sociálního ohrožení, ale stále mu zůstávají tzv. účastenská oprávnění v trestním řízení vedená proti mladistvému, a to ve věkovém rozmezí 18-19 let. Těmto účastenským oprávněním se blíže věnuje kapitola 4.2. Jedná se tedy ze strany OSPOD především o předání kontaktu mladistvému za účelem poradenství v souvislosti se zahájeným trestním řízením. Stěžejním pro účast OSPOD v rámci jednotlivých úkonů trestního řízení je přání mladistvého, zapojení OSPOD je tedy na dobrovolné bázi. OSPOD v této situaci nepodléhá příkazům ze strany orgánů činných v trestním řízení (dále jen „OČTŘ“), zda se nějakého úkonů má, nebo nemá účastnit, případně jaký procesní úkon má, nebo nemá vykonat. (Příručka OSPOD, str. 13-14)

1.2 Trestní odpovědnost a relativní trestní odpovědnost

Hranice trestní odpovědnosti je stanovena na den po dovršení 15 let věku jedince, teprve tehdy je osoba dle TrZ schopna nést trestní odpovědnost. OČTŘ tedy nemusí zjišťovat přesný čas narození dané osoby (Šámal a kol., 2012). Aby byl mladistvý trestně odpovědný, musí být mimo dovršení 15 let věku splněna podmínka přičetnosti a rozumové a mravní vyspělosti (Žatecká, Hrušáková, 2015). Pokud by se dítě mladší 15 let dopustilo činu jinak trestného, bude soud pro mládež v rámci občanského soudního řízení postupovat dle § 96 ZSM a mohou mu být na základě pedagogicko-psychologického vyšetření uložena opatření v souladu s § 93 téhož zákona (Šámal a kol., 2012). Mladistvý, který dosáhl věku 15 let, je považován za přičetného, ale ne dostatečně rozumově vyspělého a není tudíž trestně odpovědný za své jednání. Takovému mladistvému jsou ukládána opatření dle § 93 ZSM. (Žatecká, Hrušáková, 2015)

1.3 Provinění a čin jinak trestný vs trestný čin

Provinění je označení pro trestný čin, který byl spáchán mladistvým, který je trestně odpovědný. Aby se jednalo o provinění musí být spáchán protiprávní čin a zároveň má,

stejně jako trestný čin, objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku. Naopak čin jinak trestný páchají osoby, které nemají trestní odpovědnost, a to buď z důvodu nedostatečného věku, nebo nesplňují další podmínky pro trestní odpovědnost (nejsou dostatečně mravně, či rozumově vyspělé). Trestný čin páchají dospělé osoby, které jsou trestně odpovědné. (Žatecká, Hrušáková, 2015). Případně, jak uvádí Trestní zákoník, trestný čin páchají osoby blízké věku mladistvých (viz kapitola 1.2). Pojmu provinění je užíváno za účelem prevence stigmatizace mladistvého společností.

2. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Dne 31. července 2003 vstoupil v platnost zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, účinnosti pak nabyl ke dni 1. ledna 2004. Přijetí tohoto zákona odkazuje na tradici zákona č. 48/1931 Sb. z. a. n., o trestním soudnictví nad mládeží v období protektorátu Čechy a Morava. Tento zákon upravoval práci s delikventní mládeží a specializovaný soudní systém ve věcech mládeže. Podobu tohoto zákona zrušilo přijetí trestního zákona č. 86/1950 Sb., konkrétně pak k datu 1. 8. 1950 (Hulmáková, 2013).

2.1 Historický exkurz

Do roku 1989 byl účinný pouze úzký rejstřík alternativních trestů ukládaných mladistvým a míra jejich ukládání nebyla příliš rozsáhlá. Od první poloviny 90. let 20. stol. začalo docházet k pozvolnému zavádění dalších alternativních sankcí – např. obecně prospěšné práce, podmíněné upuštění od stíhání s dohledem, podmíněné zastavení trestního stíhání apod. Všechny tyto sankce bylo možné ukládat jak dospělým, tak mladistvým pachatelům, a to za stejných podmínek. Jak je uvedeno výše, v roce 2004 došlo k nabytí účinnosti ZSM, znovu zakotvení podoby práce s delikventní mládeží a vznik specializovaného soudního systému. Ten rozšířil druhy ukládaných sankcí a ustanovil široké spektrum provázaných možností, jak mohou OČTŘ pracovat s individuálními potřebami mladistvých pachatelů. Do vývoje ZSM se pak významně promítlo nabytí účinnosti TrZ, který mimo jiné upravil posílení principu restorativní justice, tedy zaměření na zájmy poškozeného (význam tohoto institutu v práci s mladistvými pachateli vysvětluje kapitola 1.1), dále zpřísnění podmínek pro ukládání obecně prospěšných prací, zavedení trestu domácího vězení, nebo zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Konkrétní změny v ZSM, které přišly s přijetím TrZ, se týkaly převážně oblasti sladění terminologie a výkladových termínů. Výraznější změny pak nastaly u cílové skupiny dětí mladších 15 let, u nichž došlo k rozšíření rejstříku opatření, která jim lze ukládat (Hulmáková, 2013).

2.2 Účel zákona a jeho vztah k jiným zákonům

ZSM upravuje trestní odpovědnost mládeže za trestné činy uvedené v trestním zákoníku, upravuje proces ukládání sankcí za spáchané protiprávní činy, tzv. opatření. Dále upravuje soudní řízení a výkon již uložených opatření. Jednání s mládeží, která se dopustila protiprávních činů, probíhá tak, aby byl brán maximální ohled na stupeň

rozumového a mravního vývoje jedince. Cílem je, aby bylo jedinci uloženo takové opatření, které povede k odčinění spáchaného protiprávního činu a zároveň vedlo k tomu, aby se v dalším životě zdržel opakovaného páchání činů jinak trestných (Zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže).

Dále, jak uvádí judikatura NS 8 Tdo 185/2006, Rt 3/2007, je žádoucí, aby celé řízení bylo vedeno především jako výchovné a musí být dokázány příčiny vzniku protiprávního činu. Ohled je brán i na skutečnosti zjištěné OSPOD, které se týkají především osobních a rodinných poměrů jedince.

Tento zákon vychází z mnoha obecných principů, v trestně právním právu je ale považován za zákon speciální. Pokud v dané věci ZSM nedefinuje speciální úpravu, je použita úprava z obecné normy (Žatecká, Hrušáková, 2015).

3. Alternativní opatření a jejich ukládání mladistvým

Jak je v ZSM uvedeno, mladistvému mohou být za spáchaná provinění uložena výchovná opatření, ochranná opatření, nebo trestní opatření. Jak je blíže uvedeno výše, pojem opatření v problematice mladistvých nahrazuje pojem trest, a to z důvodu možné nežádoucí stigmatizace pachatele společností. Dalším důvodem je to, že ZSM mladistvého považuje za tvárného, je možné ho napravit a působit na něho tak, aby se v budoucnu vyvaroval dalšího protiprávního jednání.

Opatření jsou ukládána mladistvým, kteří spáchali provinění, a jsou dělena na tři stupně v závislosti na závažnosti spáchaného provinění. Prvním stupněm jsou výchovná opatření, která mají na mladistvého působit výchovným charakterem, druhým stupněm jsou ochranná opatření, která chrání mladistvého i společnost před páchaním dalších provinění, a třetím stupněm jsou trestní opatření, která jsou podobná trestům ukládaným dospělým jedincům, ale s jistými odchylkami s ohledem na věk mladistvého. (Žatecká, Hrušáková, 2015)

Z první kapitoly je patrné, že ZSM rozděluje mladistvé delikventy do tří kategorií, a sice děti mladší 15 let, mladiství a pachatelé ve věku blízkém věku mladistvých. Při ukládání opatření prvním dvěma kategoriím je brán zřetel převážně na účel udělovaných sankcí, které mají výchovný charakter a měly by zabránit dalšímu páchaní trestné činnosti, mělo by dojít k potrestání delikventa, ale zároveň k odškodnění a narovnání v souladu s principy restorativní justice (Hulmáková, 2013). Při ukládání opatření je nutno brát na zřetel osobnostní vyspělost, věk, rozumovou a mravní vyspělost, zdravotní stav a sociální a rodinné poměry mladistvého (zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže, §3)

3.1 Výchovná opatření

Tato opatření jsou prvním stupněm v systému alternativních opatření. Jsou považována za ta nejmírnější. O to větší dopad na mladistvého mají, působí nejvýchovněji a mají hlubší dopad na morální stránku, postoje i žebříček hodnot mladistvého, přitom vhodným způsobem reagují na spáchaná provinění. Tato opatření jsou ukládána ve stejné délce trvání jako současně uložená zkušební doba u podmíněného odsouzení, nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Samostatně mohou být uložena maximálně po dobu tří let (Žatecká, Hrušáková, 2015). Výchovná opatření jsou specifickou kategorií

sankcí, neboť je možné ukládat je samostatně, nebo současně s opatřeními výchovnými a trestními, či odklony, které pak blíže vysvětluje podkapitola 3.4. Výchovná opatření je také možné uložit již v průběhu trestního řízení, a to za účelem co nejrychlejší výchovné intervence v co nejkratší době po spáchání provinění. Tento rychlý zásah může podnítit to, že další trestní řízení proti mladistvému již z hlediska ZSM nebude účelné (Hulmáková, 2013). Mladistvý pachatel však musí pro udělení těchto opatření v průběhu trestního řízení udělit souhlas, u čehož vyvstává riziko, že se tak stane pouze z důvodu urychlení řízení, případně dosažení co nejmírnějšího potrestání. (Ščerba, 2005)

ZSM definuje tato výchovná opatření: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou.

3.2 Ochranná opatření

Cílem těchto opatření je především ochrana společnosti před pácháním dalších protiprávních skutků. Mohou být uložena i trestně neodpovědným mladistvým, a to na rozdíl od opatření výchovných a trestních (Žatecká, Hrušáková, 2015). Všechna ochranná opatření uvedená v TrZ lze ukládat i mladistvým, kteří nejsou trestně odpovědní z důvodu nedostatku dostatečné rozumové a mravní vyspělosti, za podmínek stanovených tímto zákonem. Zde však vyvstává nejasnost, zejména v případě opatření zabezpečovací detence, zda není v rozporu s institutem relativní trestní odpovědnosti, který předpokládá, že s mladistvými, kteří jsou svojí mravní a rozumovou vyspělostí na úrovni trestně neodpovědných dětí, má být zacházeno s ohledem na tuto skutečnost. (Hulmáková, 2013) Tato otázka není dále rozpracovávána, neboť není předmětem této práce.

ZSM definuje tato ochranná opatření: ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku, ochranná výchova. Tato opatření se ukládají podle trestního zákoníku, pouze ochrannou výchovu lze uložit v souladu se ZSM (ZSM, § 21 odst. 2). Institut ochranné výchovy je ukládán dětem, které spáchaly čin jinak trestný a nelze je vzhledem k věku potrestat jinak, nebo mladistvým, jako reakci soudu na spáchané provinění. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010). Institut zabezpečovací detence by měl být u mladistvých ukládán čistě výjimečně, a to z důvodu nedokončeného psychického vývoje mladistvého. Z lékařského hlediska tak není zcela jednoznačně možné říci, zda by toto ochranné opatření mělo žádoucí výsledek a dopad na mladistvého pachatele. (Hulmáková, 2013)

3.3 Trestní opatření

Dle ZSM tato kategorie opatření bývá ukládána až v případě, že by odklony v trestním řízení (vizte níže), nebo uložení výchovných či ochranných opatření nevedla k dosažení účelu ZSM.

ZSM definuje tato trestní opatření: obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (tzv. podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněné.

Trestní opatření nepodmíněné odnětí svobody má být užito až jako opatření poslední instance. Zde je důležité zmínit, že pokud mladistvý v době uložení tohoto trestního opatření nedovrší věku 19 let, musí tuto sankci vykonávat odděleně od ostatních odsouzených ve věznici pro mladistvé. (Žatecká, Hrušáková, 2015)

3.4 Zvláštní způsoby řízení ve věcech mládeže

Jedná se o tzv. odklony v trestním řízení ve věcech mládeže, které definuje ZSM v § 69. V trestních věcech mladistvých lze použít: podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání nebo odstoupení od trestního stíhání. Aby mohlo být užito odklonu, musí být kumulativně splněny tyto podmínky: není pochyb o spáchání provinění mladistvým, mladistvý je připraven nést odpovědnost za toto provinění a vypořádat se s příčinami provinění, zároveň se zasadí o odčinění vzniklých následků (Zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže, § 68-69). Jak uvádí Jelínek (2015), „odklony jsou projevem zásady subsidiarity trestní represe, a zvýrazňují tak pro trestní právo zásadní princip *ultima ratio*.“³ Tedy, že trestní odpovědnost a zároveň trestně právní ochranu je možné aplikovat pouze v případech škodlivých pro společnost, nejsou-li dostačující prostředky jiných právních odvětví. Mělo by se tedy jednat o „nejzazší řešení“.

³ Jiří Jelínek, Alternativní řešení trestních věcí (trestně právní, trestněprocesní a kriminologické aspekty), Leges s. r. o., 2015, str. 150

4. Kurátor pro děti a mládež

OSPOD a Probační a mediační služba (dále jen „PMS“), o jejichž činnostech se podrobněji hovoří v kapitole 5., mají při ukládání sankcí mladistvému pachateli významnou a nezastupitelnou roli, a to jak při výběru vhodné sankce pro mladistvého, tak následně při její samotné realizaci (Hulmáková, 2013). Každý z těchto dvou subjektů má ve vztahu k mladistvému pachateli jinou roli, které by se dle teorie neměli překrývat. Jak je tomu v praxi je pak popsáno v empirické části.

Kurátor pro děti a mládež je státním úředníkem, který poskytuje pomoc při překonávání nepříznivých sociálních událostí a nevhodných výchovných podmínek. Jeho cílem je začlenění dítěte do běžné společnosti. Kurátor ze zákona sleduje, jak děti tráví volný čas, s kým se stýkají a nabízí jim možnosti, jak jej kvalitně strávit. V rámci své činnosti spolupracuje se školami a dalšími institucemi a orgány (oblast spolupráce je blíže popsána v kapitole 5) a podílí se jak na primární prevenci vzniku nepříznivých vlivů na dětech, tak následně na terciární prevenci v rámci práce s mladistvými pachateli. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010).

Kurátorovi zákon stanovuje povinnost zakládání a zpracovávání tzv. individuálního plánu ochrany dítěte. Tato povinnost je vymezena zákonem č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“), konkrétně pak v § 10 odst. 5. Musí být zpracován vždy, když je poskytována sociálně právní ochrana dítěte a musí být založen nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Individuální plán ochrany dítěte je důležité pravidelně aktualizovat (ZSPOD, § 10). Pokud je komplexně zpracovaný, může být velmi důležitým zdrojem informací o tom, jak bylo s dítětem pracováno a jaké metody a techniky sociální práce byly využity. Tyto informace mohou posloužit státnímu zástupci ještě v době, kdy případ řeší Policie ČR, nebo následně soudu pro mládež (Liga pro lidská práva, 2014).

4.1 Kurátor pro děti a mládež a jeho ukotvení v právní úpravě

Kurátor je zaměstnancem městských úřadů a obcí s rozšířenou působností, konkrétně pak OSPOD. Sociálně právní ochranou dítěte se dle § 1 odst. 2 ZSPOD rozumí ochrana práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, řádnou výchovu, ochrana jeho zájmů, obnovení narušených funkcí rodiny a zajištění náhradního rodinného prostředí pro dítě, které

nemůže být vychovááno ve své vlastní rodině. Jak uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), ZSPOD upravuje pouze některá opatření o ochraně dítěte, mnohá z nich jsou obsažena v dalších právních předpisech, kterými jsou např. nový občanský zákoník, který nahradil zákon o rodině, občanský soudní řád, trestní zákoník a trestní řád, výše zmiňovaný ZSM, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, právní předpisy o sociálním zabezpečení, zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů a další. (MPSV, on-line).

ZSPOD v § 6 definuje, na jakou cílovou skupinu se sociálně právní ochrana zaměřuje. Pro účely této práce jsou použita ustanovení písm. c) a d) téhož paragrafu. Konkrétně jde dle písm. c) o děti, které vedou zahálčivý a nemravný život, tedy zejména zanedbávají školní docházku, nepracují ačkoli nemají dostatek financí pro obživu, požívají alkohol a jiné návykové látky, jsou ohrožené závislostí na těchto látkách, děti a mladiství, kteří poskytují sexuální služby za úplatu, kteří spáchali trestný čin nebo čin jinak trestný, kteří páchají přestupky, nebo jinak ohrožují občanské soužití. Dle písm. d) se jedná o děti a mladistvé, kteří opakovaně utíkají od rodičů, nebo jiných fyzických, či právnických osob, které jsou odpovědné za jejich výchovu. Kurátor tedy vykonává sociální práci s dětmi mladšími 15 let, které spáchaly čin jinak trestný, s mladistvými ve věku 15-18 let, kteří se dopustili přestupku a s dětmi a mladistvými, u kterých se projevují opakované poruchy chování (Matoušek, Kroftová, 2003). Pro účely práce nejsou blíže popsány úkony vztahující se k výkonu sociální práce s dětmi mladšími 15 let a její specifika, neboť to není předmětem této práce.

Kurátor v rámci výkonu své agendy poskytuje poradenství rodičům ve výchově dítěte. Provádí sociální šetření v rodině, včetně rozhovorů s dítětem a rodiči, které je zaměřené na reflexi a hledání zdrojů pro řešení nastalé situace. Hodnotí situaci dítěte v rodině, k čemuž si může vyžádat zprávy o dítěti od spolupracujících organizací (např. školská zařízení, zdravotnická zařízení, poskytovatelé sociálních služeb apod.). Organizuje případové konference, které jsou realizovány multidisciplinárními týmy. Na základě veškerých dostupných informací sestavuje individuální plán ochrany dítěte, popsany v úvodu této kapitoly, a vede dítě v náročných situacích. Dále se účastní jednání výchovné komise ve škole a případných výslechů na policii. Zpracovává návrhy pro soud

před vydáním rozhodnutí i po něm. Účastní se soudních jednání, a to u přestupkového řízení i trestního řízení a poskytuje rodičům a dítěti informace o průběhu těchto řízení. Iniciuje se při umístění dítěte do ústavní péče, konkrétně provádí návštěvy dítě v ústavní péči a hodnotí jeho situaci. Totéž činí v případě umístění dítěte do ambulantních zařízení. Realizuje návštěvy rodiny dítěte umístěného v ústavní péči a hodnotí její situaci, poskytuje této rodině odbornou podporu a zprostředkovává další služby. Vydává stanoviska k tzv. propustkám dítěte z ústavní péče a podává návrhy na zrušení ústavní výchovy. Ústavní výchova je upravena občanským zákoníkem, konkrétně v § 971, a není předmětem trestněprávní oblasti, proto není v této práci dále rozpracována. V případě výkonu trestu odnětí svobody kurátor mladistvého navštěvuje ve vězení. A v neposlední řadě ukládá výchovná opatření mladistvému (socialniprace.cz, on-line; Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010).

Při práci s dětmi a mladistvými, kteří se ocitají v konfliktu se zákonem, kurátor využívá tzv. „měkkých“ metod sociální práce. Jedná se o neautoritativní postupy zaměřené na řešení nepříznivé sociální situace mladistvého. Mezi další využívané metody pak patří rozhovory, zejména ty motivační, a pozorování. Kurátor nevyužívá pouze metod sociální práce pro práci s jednotlivcem, ale komplexně i s rodinou, komunitou a prostředím. Při práci s dětmi a mladistvými je důležité posilovat a podporovat kompetence dítěte či mladistvého, a to za využití jeho silných stránek. (Metodická příručka MPSV 2020, příloha č. 1)

4.2 Specifické role kurátora pro děti a mládež

Kurátor může zastávat různé role, v rámci kterých vystupuje jako veřejnoprávní garant sociální práce s dítětem. První z těchto rolí je role kolizního opatrovníka (procesní zástupce dítěte), kterým však nemusí být nutně pracovník OSPOD, ale i jiná fyzická osoba. Hlavním cílem kolizního opatrovnictví je předcházení vzniku střetu zájmů. Kolizní opatrovnictví upravuje § 268-268 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Další role kurátora je v přestupkovém řízení. Jak vyplývá z první kapitoly, přestupkové řízení může být vedeno pouze proti mladistvým starším 15 let, kteří jsou odpovědní za spáchaní přestupku. Kurátor v tomto řízení mladistvého nezastupuje, ale disponuje tzv. samostatným účastenským oprávněním má tedy právo na: vyrozumění o ústním jednání v prvním stupni, oznámení rozhodnutí, odvolat se proti rozhodnutí o přestupku v plném rozsahu, a to ve prospěch mladistvého, případně i proti jeho vůli,

navrhnout upuštění od výkonu zbytku zákazu činnosti. Kurátor v tomto řízení dohlíží na to, aby uložené sankce co nejvíce odpovídaly potřebám mladistvého a zapadaly do individuálního plánu ochrany dítěte. (Metodická příručka MPSV, 2016) Kurátor vystupuje také v rámci trestních řízení vedených proti mladistvým. V těchto řízeních ze zákona vystupuje také obhájce mladistvého, který dohlíží na zákonnost celého procesu. Kurátor pak dohlíží na přiměřenost postupů a uložených sankcí a aby tyto postupy a opatření opět co nejvíce korelovaly s individuálním plánem ochrany dítěte. Kurátor má v trestním řízení opět účastenská oprávnění, která jsou z povahy věci odlišná od těch v přestupkovém řízení. Účastenská opatření má jak ve stádiu, kdy se rozhoduje o tom, zda mladistvý dané provinění skutečně spáchal, tak ve stádiu, kdy mu již bylo uloženo konkrétní opatření, přičemž v každém stádiu jsou účastenská opatření jiná (Metodická příručka MSPV, 2016). V prvním stádiu, jde o tzv. nalézací řízení, má kurátor tato opatření: vyrozumění o tom, že byl mladistvý zadržen, zatčen, nebo vzat do vazby, vyrozumění o zahájení trestního stíhání vůči mladistvému, právo na účast při hlavním líčení či veřejném zasedání, činit návrhy a dávat vyslychaným otázky, právo na závěrečnou řeč (po mladistvém), právo na doručení opisu rozsudku, právo na doručení opisu usnesení, proti němuž je přípustná stížnost nebo jímž bylo trestní stíhání zastaveno nebo přerušeno anebo věc postoupena, a to v případě kurátorovy nepřítomnosti při vyhlásování takového usnesení, podání opravného prostředku i proti vůli mladistvého, vždy však pouze v jeho prospěch (ZSM, § 46-72). Dále dle ZSM má kurátor oprávnění ve stádiu uložení opatření, konkrétně pak: právo podat návrh na změnu nebo zrušení uloženého opatření, právo na podání návrhu na upuštění od výkonu ochranné výchovy ještě před jejím započítáním, právo na podání návrhu na propuštění z ochranné výchovy, právo na podání návrhu k prodloužení ochranné výchovy. (ZSM, § 81-86) Ve vztahu k ochrannému léčení v ústavní formě, zabezpečovací detenci a nepodmíněnému trestu odnětí svobody zákon návrhovává opatření kurátora neupravuje (Metodická příručka, 2016). Dle §77 ZSM je u trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody do výše 1 roku možné podat návrh na odklad, a to z důvodu dokončení vzdělání nebo jiné přípravy na povolání, nebo dle § 78 ZSM podat návrh na podmíněné propuštění z výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí. V ostatních případech může kurátor jednat v návaznosti na trestní řád, konkrétně se jedná o tato návrhovává opatření: právo na podání návrhu na odklad výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody, a to z důvodu ochrany života a zdraví, z důležitých důvodů u trestu odnětí svobody nepřevyšující 1 rok, právo na podání návrhu přerušení výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody

z důvodu těžké nemoci mladistvého, dále těhotné ženě po ukončení 12. týdne těhotenství, nebo matce dítěte mladšího jednoho roku, právo na podání návrhu na upuštění od výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody nebo jeho zbytku z důvodu onemocnění mladistvého nevyléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevyléčitelnou duševní nemocí. (Trestní řád, § 323-332)

Jak je uvedeno již v první kapitole, jak v přestupkovém řízení, tak v trestním řízení by měl být kladen důraz na techniky restorativní justice, neboť zásady ZSM staví do popředí postoj mladistvého ke spáchanému činu, tedy na projevení jeho lítosti, pochopení důvodů vzniku protiprávního chování, vzniklých důsledků a na získání komplexního náhledu na celou situaci.

5. PMS a další subjekty zapojené do problematiky z pohledu sociální práce

Tato kapitola je z větší části věnována výkonu činností PMS. Je tomu tak pro účely pochopení její role při práci s mladistvými pachateli a vymezení jejich odlišností od rolí kurátora. V práci s mladistvými pachateli PMS tvoří významnou a nezastupitelnou složku zajišťující výkon uložených alternativních opatření. Správně a kvalitně nastavená spolupráce kurátora a PMS je základem pro dosažení co největšího úspěchu při sociálním začleňování mladistvého a je nezbytná pro předcházení dublování činností těchto dvou subjektů. Jejím nastavení se věnuje empirická část, která odhaluje, jak je tomu skutečně v praxi.

PMS v roce 2001 založil zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Nadřízeným orgánem PMS je Ministerstvo spravedlnosti a její činnost je zaměřená na práci jak s pachateli, tak s oběťmi a vychází z restorativního pojetí spravedlnosti (vizte kapitola jedna).

Pravidla a standardy PMS uvádí její poslání, které definují takto: „*Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality*“.⁴ Přispívá k naplňování trestní spravedlnosti skrze uplatňování alternativních postupů, odklonů v trestním řízení a dohledu nad výkonem alternativních trestů. Zajišťuje podmínky pro řešení sporů mezi obviněným a poškozeným a snaží se o urovnání vztahů mezi dotýčenými a o znovunabytí respektu k právním normám (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010). PMS v rámci své agendy provádí probaci a mediaci. Pojem probace je zakotven v § 2 odst. 1 zákona o PMS. Rozumí se jím organizace a výkon dohledu nad podezřelým nebo obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, dále kontrola trestů, nebo trestních opatření, které nejsou spojeny s odnětím svobody, individuální pomoc podezřelému nebo obviněnému, jeho motivování k vedení řádného a nadále bezúhonného života, motivování ke spolupráci se soudem a státním zástupcem a k výkonu jimi uložených podmínek. To vše za účelem obnovy narušených

⁴ Pravidla a standardy probační a mediační služby, 2021, str. 5. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/onas_zakladdokumenty_pravidlaastandardy_2021.pdf

právních i společenských vztahů. Pojem mediace taktéž vymezuje zákon o PMS v § 2 odst. 2. Rozumí se jí mimosoudní řešení sporů mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným. Je to činnost směřující k narovnání konfliktu. Obvykle je vykonávána v souvislosti s trestní řízením. Mediaci lze provádět pouze za souhlasu obou zainteresovaných stran. Jak uvádí Matoušek a kol. (2010), mediaci lze definovat i v obecné rovině, tedy nejen v rámci trestního řízení, v němž představuje alternativní metodu řešení konfliktů, která má za cíl urovnání vztahů. Mediátor představuje nestrannou osobu, která pomáhá obou stranám nalézt odpovídající řešení nastalé konfliktní situace.

PMS zastává dvě role: je nositelem restorativnosti, garantem probačních činností a zajišťovatel výkonu alternativních trestů. První role PMS je značně odlišná od role kurátora, neboť klientem PMS je nejen samotné dítě nebo mladistvý, jakožto osoba shledána odpovědnou, ale i poškozený. Při zajišťování restorativních postupů je tedy brán na zřetel nejen zájem konkrétního dítěte, či mladistvého, ale i zájem poškozeného, obojí ve stejné míře. Role PMS jako garanta probačních činností se do značné míry překrývá s rolí kurátora, což se v praxi může jevit jako nežádoucí dublování činností. (Metodická příručka MPSV, 2016) Probační úředník v rámci výkonu své činnosti zpracovává probační plán dohledu, ten musí vycházet z individuálního plánu ochrany dítěte a dále na něj navazovat. Z toho vyplývá, že je více než nutné, aby jednotlivé kroky a činnosti jak kurátora, tak probačního úředníka byly systematické a vzájemně provázané (Metodická příručka MPSV, 2016). Tato povinnost vzájemné spolupráce je zakotvena v § 5 odst. 2 zákona o PMS. Fungování této spolupráce v praxi z pohledu kurátorů je zpracováno v empirické části.

Probační úředník je (stejně jako kurátor) vyrozumíván o každém zahájení trestního stíhání proti mladistvému a s kurátorem tak může spolupracovat již v průběhu řízení. Probační úředník může sám mladistvého oslovit a předestřít mu možnosti spolupráce. V případě, že se mladistvý rozhodne využít služeb PMS, probační úředník si nejprve musí vyžádat oprávnění u příslušného OČTŘ. V přípravném řízení se jedná o státního zástupce a po podání žaloby, případně návrhu na potrestání se jedná o příslušný soud pro mládež. Jestliže budou s mladistvým pracovat probační úředník i kurátor, je nezbytná kooperace a koordinovanost obou stran. Především kurátor by měl spolupracovat s probačním úředníkem tak, aby intervence PMS vyhovovala výsledkům sociálního šetření a byla

vhodně implementována do individuálního plánu ochrany dítěte. V průběhu trestního řízení je jakékoli zapojení PMS pro mladistvého dobrovolné a svůj souhlas může vzít kdykoliv zpět. (Metodická příručka MPSV, 2016)

Role probačního úředníka v řízení proti dětem mladším 15 let není jasně ukotvena ani v ZSM, ani v zákoně o PMS. ZSM uvádí v § 92, že soud musí probačním úředníkům povolit při těchto řízeních účast. Nicméně povinnost informovat PMS o zahájení těchto řízení proti dětem mladším 15 let není právně zakotvena (na rozdíl od zahájení trestného stíhání proti mladistvému). To značně komplikuje zapojení PMS již v průběhu řízení. Jak uvádí Liga pro lidská práva, kurátor může toto vakuum narušit tím, že v případě zahájení řízení sám kontaktuje PMS, případně o možnosti využití jejich služeb poučí dítě a jeho rodinu. Úkol probačního úředníka v této věci je především být především nositelem restorativnosti, tedy dosáhnout nápravy vztahu dítěte s poškozeným, odčinění materiální škody, ale i přijetí odpovědnosti. Naopak, jak bylo uvedeno výše, kurátor především dbá na nejlepší zájem dítěte. (Liga pro lidská práva, 2014)

Dle Matouška a kol. (2010) můžeme činnosti PMS rozdělit na dvě fáze, před rozhodnutím soudu a po rozhodnutí soudu. Ve fázi před rozhodnutím soudu probační úředník především motivuje klienta k řešení následků jeho jednání a soudu, nebo státnímu zástupci zajišťuje potřebné podklady pro rozhodnutí. Ve fázi po rozhodnutí soudu se dítě nebo mladistvý v případě uložení výchovného, ochranného, nebo trestního opatření stává klientem PMS. Ta vykonává především dohled nad výkonem uložených opatření, případně uložených přiměřených povinností a omezení. Při výkonu činnosti využívá zejména individuálních metod práce, v případě mediace pak vystupuje jako zprostředkovatel setkání pachatele a poškozeného.

PMS může mimo jiné svolat rodinnou konferenci, kterou je možné při práci s dětmi a mladistvými využít jako nástroj mediace. Zapojení rodinných příslušníků do projednávání spáchaného činu má jak výchovný, tak podpůrný charakter. Přítomnost rodičů může u dítěte, nebo mladistvého vyvolat pocity odpovědnosti za spáchaný čin, zároveň rodiče se mohou vcítit do pocitů oběti a vzájemným souzněním a pochopením docílit „uzdravení“ vzájemných vztahů (Institut pro kriminologii a prevenci 2019, online).

Jak již bylo zmíněno, kurátor spolupracuje s mnoha dalšími subjekty. Z hlediska spolupráce s institucemi a službami je nutné jako možné spolupracující subjekty zmínit ústavní zařízení, konkrétně diagnostické a výchovné ústavy, kam jsou umisťováni děti a mladiství s nařízenou ústavní výchovou, ochrannou výchovou. Jako další pak střediska výchovné péče zaměřená na realizaci ambulantních programů pro rizikovou mládež. Tato střediska bývají obvykle zřizována při diagnostických ústavech. Z pohledu neziskového sektoru to mohou být např. nízkoprahová centra/kluby, z pohledu sociálních služeb pak typicky zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Kurátor spolupracuje mimo jiné i s pedagogickými pracovníky, výchovnými poradci, preventisty sociálně patologických jevů, psychology, zdravotníky apod. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010). V kontextu výkonu sociální práce na obcích to pak bývají sociální pracovníci, kteří pracují s osobami staršími 18 let.

Mimo výše uvedené kurátor z velké části spolupracuje s OČTŘ, kterými jsou policejní orgány, státní zastupitelství a soudy. Veškeré subjekty vstupující do interakce s dítětem nebo mladistvým musejí mít speciální průpravu, jak s touto cílovou skupinou zacházet, a to v souladu s § 3 odst. 8 ZSM. Do kontaktu s policií se kurátor dostává v souvislosti s protiprávní činností dětí nebo mladistvých. Se státním zastupitelstvím pak kurátor přichází do kontaktu zejména v těchto situacích: zahájení trestního řízení vedeného proti mladistvému, či řízení o činu jinak trestném v případě dítěte mladšího 15 let, dále při výkonu dozoru v rámci ústavní nebo ochranné výchovy, ve věznicích a v ústavech zabezpečovací detence a s výkonem účastenských oprávnění státního zástupce v řízení péče o nezletilé. V předsoudním stádiu řízení státní zástupce plní funkci dozoru nad policejním orgánem a nad zákonností celého postupu. Dozorování oprávnění státního zástupce jsou upravena v §174 TrŘ. V případě, že kurátor zaznamená v prováděných postupech ze strany policie pochybení, měl by o skutečnosti informovat právě státního zástupce. V samotném soudním řízení pak státní zástupce vystupuje jako jeden z jeho účastníků. Jeho postavení je však do značné míry specifické, neboť zastupuje tzv. veřejnou obžalobu (Metodická příručka MPSV, 2016). Se soudy kurátor přichází do kontaktu v případě již samotných zahájených řízení o činu jinak trestném, nebo v případě trestních řízení vedených proti mladistvým.

Další sektor, do kterého zasahuje činnost kurátora, je vězeňství. Stává se tak v situacích, kdy je mladistvý vzat do vazby, nebo mu je uloženo trestní opatření nepodmíněného

odnětí svobody. Kurátor v této situaci plní roli garanta sociální práce s mladistvým, zprostředkovatele kontaktu se světem mimo zařízení a zároveň dbá na dodržování práv mladistvého při výkonu uloženého opatření. Aby tyto role mohl kurátor plnit, je nevyhnutelná spolupráce s vězeňskou službou. Zejména pak při zpracovávání programu zacházení, který zajišťují zaměstnanci Vězeňské služby. Tento program by měl vycházet z individuálního plánu ochrany dítěte a navazovat na něj (Metodická příručka MPSV, 2016).

Jak je z textu patrné, činnosti kurátora zasahují do různých oborů, z čehož vyplývá nezbytná spolupráce s dalšími odborníky napříč různými sektory. Pro praxi je důležité, aby měl kurátor tyto subjekty dobře zasíťované a měl kvalitně a vhodně nastavenou spolupráci s každým z nich. Bez součinnosti a předávání informací v rámci stanovených zákonů kurátor nemůže vykonávat všechny své činnosti a role kvalitně, odpovědně a zajistit tak nejlepší zájem dítěte nebo mladistvého. V následující části jsou uvedeny praktické informace, jak kurátoři vnímají spolupráci s PMS a do jaké míry, případně za vůbec se teorie setkává s realitou.

6. Empirická část

Tato část práce se zaměřuje na zrealizované výzkumné šetření, které mapuje spolupráci kurátorů pro děti a mládež a PMS v praxi. Cíle, administrace výzkumu a výsledky provedeného šetření jsou obsaženy v textu níže.

6.1 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření této práce je zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátora pro děti a mládež a PMS v případech ukládání alternativních opatření mladistvým pachatelům napříč Českou republikou. K dosažení tohoto cíle byly zvoleny dva dílčí podcíle, zda jsou kurátoři s aktuálně nastavenou spoluprací spokojeni, v čem spatřují potenciální prostor pro její zlepšení a zda se výkon činností obou subjektů při práci s mladistvými, kterým byl uložen výkon alternativního opatření, nedubluje a pokud ano, v jakých oblastech spolupráce konkrétně.

Tabulka č. 1: Transformační tabulka výzkumných cílů

Hlavní cíl	Dílčí cíle	Metoda sběru dat
Zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátora pro děti a mládež a probační a mediační služby v případech ukládání alternativních opatření mladistvým pachatelům.	<ul style="list-style-type: none">➤ Zjistit, zda jsou kurátoři s nastavenou spoluprací spokojeni a v čem spatřují potenciální prostor pro zlepšení této spolupráce.➤ Zjistit, zda se v praxi výkony činností v rámci práce s mladistvými pachateli, kterým byl uložen výkon alternativního opatření dubluje a pokud ano, tak v čem.	Kvantitativní výzkum v podobě dotazníkového šetření.

6.2 Zvolená výzkumná metoda

Pro účely práce jsem zvolila techniku kvantitativního výzkumu, konkrétně metodu dotazníkového šetření, abych získala co největší počet odpovědí napříč celou Českou republikou, a to proto, aby získané informace byly co nejrelevantnější a nebyly ovlivněny výběrem konkrétního kraje, případně okresu, kde je spolupráce kurátora a PMS nastavena určitým způsobem, ale jinde by takto nastavená spolupráce nemusela vlivem dalších faktorů fungovat.

Dotazník (Příloha č. 1) jsem tvořila skrze webové rozhraní Survio (survio.com). Je koncipován do tří částí a složen ze sedmnácti otázek. První část je propojena s prvním dílčím cílem, ke kterému jsem formulovala šest dotazníkových otázek. První podíl je tedy sycen otázkami 1, 2, 3, 4, 5 a 6. Druhá část dotazníku je propojena s druhým dílčím cílem, který je sycen otázkami 7, 8, 9, 10, 11. Třetí část dotazníku je zaměřena na charakteristiku výzkumné vzorku a složena z otázek 12, 13, 14, 15, 16 a 17. Poslední dvě otázky nejsou povinné, jedna z nich respondentům umožňuje uvést e-mailovou adresu v případě zájmu o zaslání zjištěných výsledků empirického šetření a druhá otázka představuje prostor pro vyjádření k tématu a případná doplnění. Při tvorbě otázek jsem vycházela z teoretické části této práce a ze studia odborných publikací. Otázky byly při tvorbě koncipovány tak, aby nebyly návodné. Výzkumné otázky byly dle Gavory složeny ze tří typů. Prvním z nich byly otázky uzavřené s konkrétními odpověďmi, druhým typem byly otázky otevřené, umožňující respondentovi volné vyjádření. Posledním typem byly otázky polouzavřené s rozškálovanými odpověďmi. Poslední odpověď byla otevřená a představovala možnost respondenta vyjádřit se k otázce v případě, že se ani s jednou odpovědí neztotožňuje. Patnáct otázek bylo povinných a poslední dvě otázky byly nepovinné. Funkčnost a kvalita dotazníku byla vyzkoušena v rámci pilotního šetření. Za účelem jeho realizace jsem oslovila dva známé z OSPOD a dva členy rodiny.

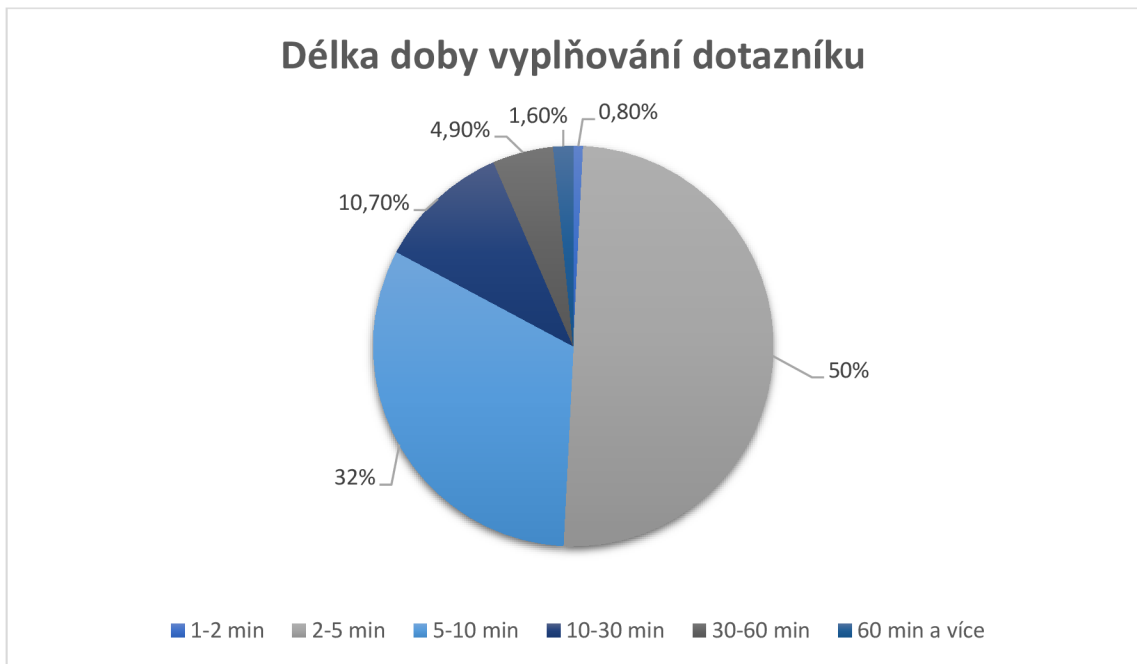
Elektronická podoba dotazníkového šetření byla zvolena z důvodu zefektivnění celého výzkumného šetření, neboť elektronické vyplňování vyžaduje méně času stejně jako jejich následné vyhodnocování. Respondenti navíc mohou odpovídat nejen z PC, ale např. i z mobilních telefonů, což zvyšuje míru návratnosti. Také odpadla nutnost dotazníky tisknout a v obálkách distribuovat poštou na příslušné OSPOD, což vedlo ke zrychlení celého výzkumného šetření a také k vyšší míře ekologičnosti a pochopitelně návratnosti.

6.3 Realizace výzkumného šetření

Výzkumné šetření probíhalo v období 26. 5. – 3. 6. 2022. Z důvodu zacílení na kurátory v celé České republice byla zvolena elektronická podoba rozeslání dotazníků. Dotazník byl zaslán s průvodním dopisem vedoucím odborů sociálních věcí nebo přímo vedoucím oddělení OSPOD (Příloha č. 2), případně jejich zástupcům z důvodu čerpání dovolených. V případech, že vedoucí pracovník neměl v automatické odpovědi uveden zástup a nebyl uveřejněn ani na webových stránkách konkrétního OSPOD, dotazník byl zaslán přímo kurátorům (Příloha č. 3). Dotazník byl rozeslán na 261 kontaktů. V pěti případech se vedoucí pracovníci ozvali, že nemají zkušenosti se spoluprací s PMS, a proto se výzkumného šetření nebudou účastnit. V dalších případech není možné zjistit, zda vedoucí pracovník dotazník předal podřízeným kurátorům. V rámci České republiky působí 538 kurátorů pro děti a mládež. Tento stav je platný k 29. 6. 2022. Počty kurátorů na jednotlivých úřadech byly zjišťovány z webových stránek. V případě, že na webu nebylo možné zjistit, kolik má daný úřad kurátorů, proběhlo zjišťování formou e-mailové, případně telefonické komunikace s konkrétním úřadem. Vyplněných dotazníků se navrátilo 122, což činí 23 % návratnost. Dotazník byl zobrazen ve 268 případech a z toho ze 122 případů vyplněn, lze se tedy domnívat, že vedoucí pracovníci dotazník otevřeli a předali kurátorům.

Čas vyplňování je znázorněn v grafu č. 1. V 0,8 % případů vyplnění dotazníku zabralo 1-2 minuty. V 50 % případů respondenti dotazník vyplňovali 2-5 minut, u 32 % z nich vyplnění dotazníku trvalo 5-10 minut, 10,7 % respondentů dotazníku věnovalo 10-30 minut času, 4,9 % dotazovaných vyplňováním strávilo 30-60 minut a 1,6 % respondentů dotazník vyplňovalo dokonce více než 60 minut.

Graf č. 1:

6.4 Charakteristika výzkumného vzorku

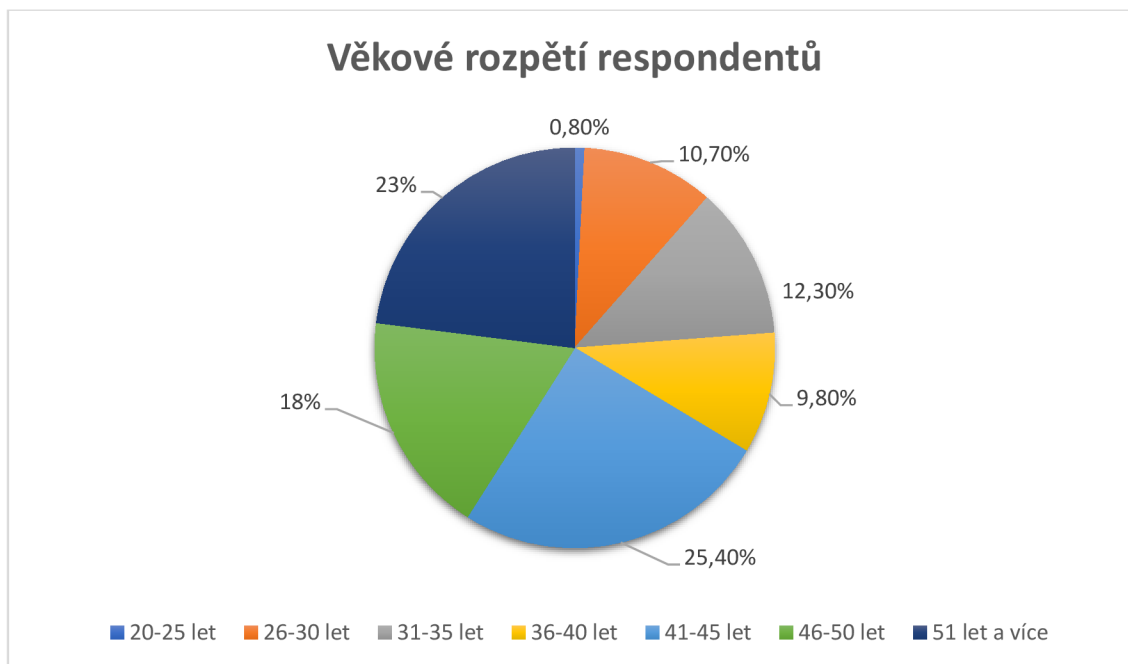
Výzkumný vzorek tvořilo 92 žen (75,4 %) a 30 mužů (24,6 %). Údaje o biologickém pohlaví znázorňuje tabulka č. 2

Tabulka č. 2: Jaké je Vaše biologické pohlaví?

Ženy	92	75,4 %
Muži	30	24,6 %

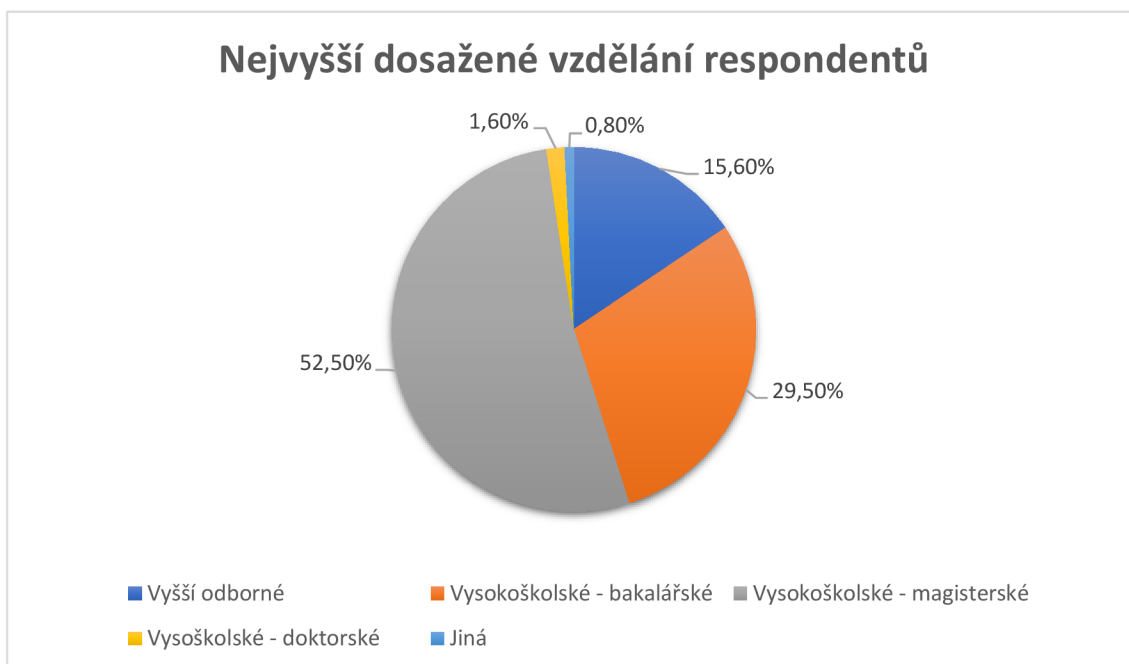
Jak je zřejmé z grafu č. 3, největší podíl tvořila skupina ve věku 41-45 let [31 respondentů (25,4 %)]. Druhá nejpočetněji zastoupená věková skupina byla ve věku 51 let a více (28 respondentů; 23 %). Třetí nejčastější odpovědí bylo věkové rozmezí 46-50 let (22 respondentů; 18 %). Celkem 15 respondentů pak bylo ve věku 31-35 let (12,3 %), 13 respondentů ve věku 26-30 let (10,7 %), 12 respondentů ve věku 36-40 let (9,8 %) a pouze jeden respondent byl ve věku 20-25 let (0,8 %).

Graf č. 3:

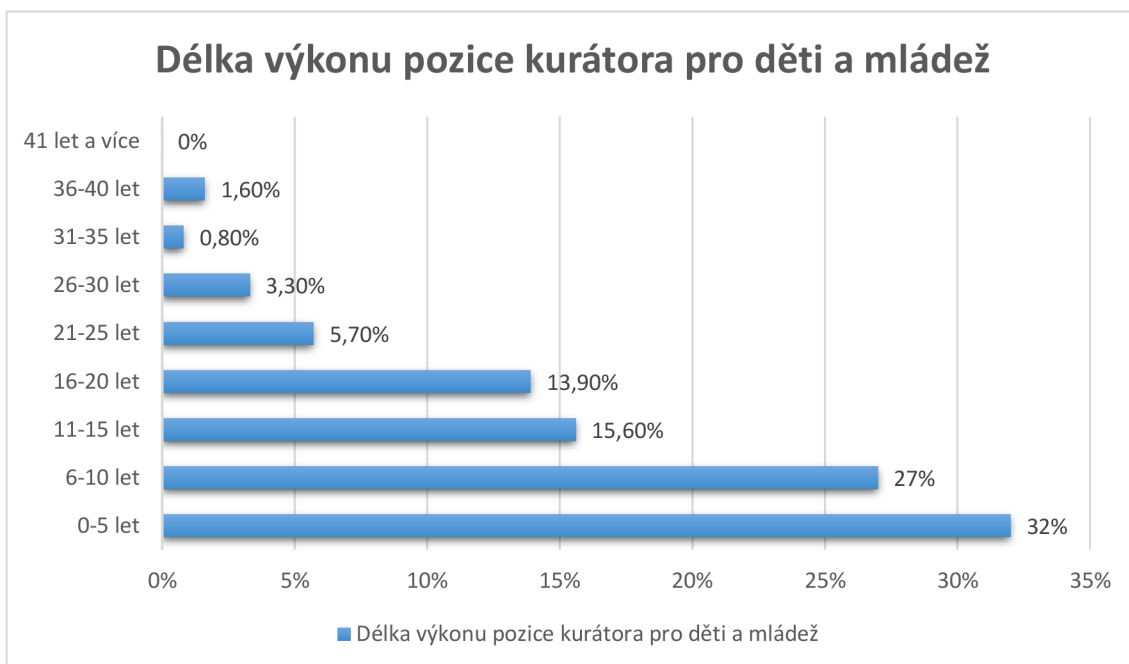
Další zkoumanou charakteristikou bylo nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Nejvyšší podíl respondentů uvedl dokončené magisterské vzdělání, a to v 64 případech (52,5 %). Druhá nejpočetnější skupina uvedla nejvyšší dokončené vzdělání bakalářské, konkrétně ve 36 případech (29,5 %), následována 19 respondenty s vyšším odborným vzděláním (15,6 %). Pouze 2 respondenti uvedli, že mají doktorské vzdělání (1,6 %) a 1 respondent uvedl jiné (0,8 %) bez konkrétního specifikování odpovědi. Tyto údaje znázorňuje graf č. 4.

Graf č. 4:

Graf č. 5 znázorňuje rozložení délky působení na pozici kurátora pro děti a mládež. Celkem 39 respondentů na této pozici působí 0-5 let (32 %), 32 v délce 6-10 let (27 %), 19 respondentů vybralo odpověď 11-15 let (15,6 %), 17 respondentů vybralo odpověď 16-20 let (13,9 %), 7 respondentů na pozici působí 21-25 let (5,7 %), 4 respondenti pak 26-30 let (3,3 %), 1 respondent zvolil odpověď 31-35 let (0,8 %), 2 respondenti zvolili odpověď 36-40 let (1,6 %). Možnost 41 let a více nevybral žádný z dotazovaných.

Graf č. 5:

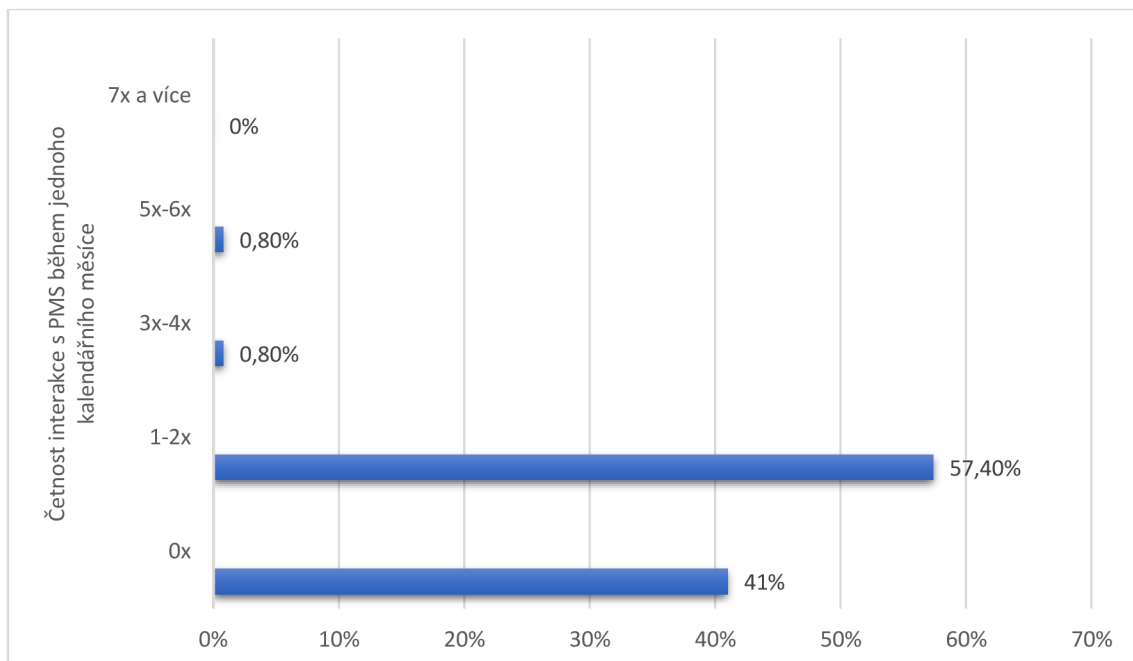
6.5 Vyhodnocení výzkumného šetření

Výzkumné šetření je znázorněno prostřednictvím grafů tak, aby výsledky byly co nejpřehlednější. Odpovědi na volné otázky nejsou graficky znázorněny. Všechny výzkumné otázky byly respondenty vyplněny, u všech položek je tedy výchozí hodnotou 122 odpovědí.

Výzkumná otázka č. 1: Do interakce s PMS v případě mladistvých, kterým bude/již byl uložen výkon alternativního opatření, vstupují během jednoho kalendářního měsíce průměrně.

Jak je z grafu patrné, 70 respondentů během jednoho měsíce do interakce s PMS vstupuje 1-2 x (57,4 %), 50 respondentů uvedlo, že interakce s PMS v rámci práce s cílovou skupinou je nulová (41 %), jeden respondent uvedl, že s PMS spolupracuje 3-4x v měsíci (0,8 %) a jeden respondent dokonce 5-6x (0,8 %). Odpověď 7x a více nevybral nikdo z dotazovaných.

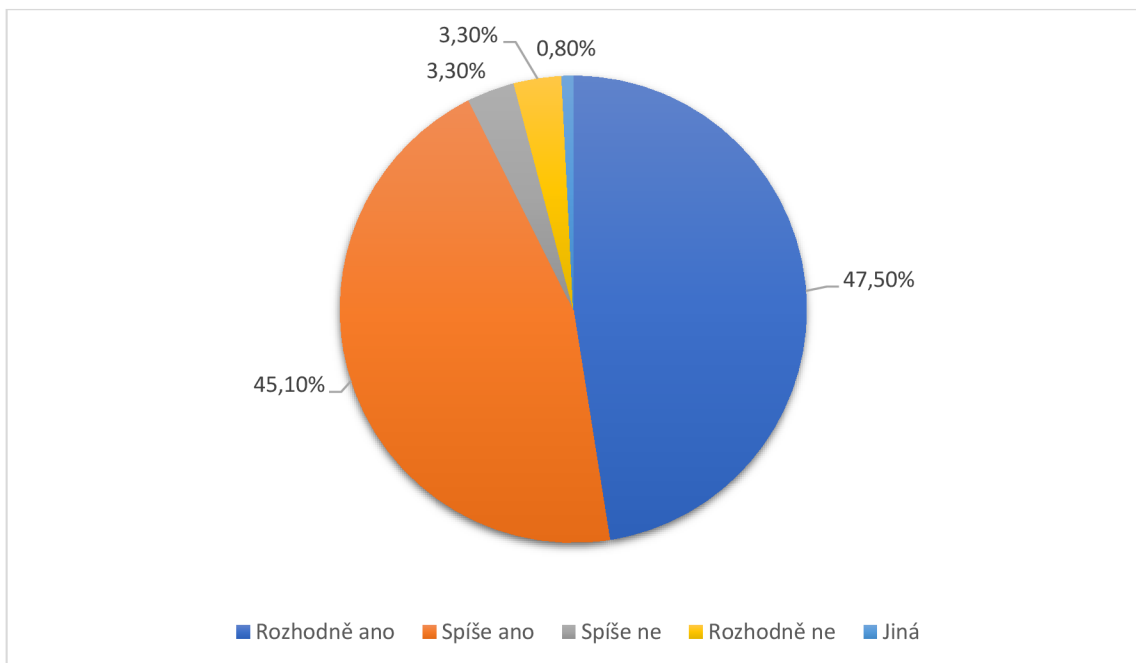
Graf č. 6

Výzkumná otázka č. 2: Domnívám se, že kvalitně nastavená spolupráce s PMS je základem pro úspěšný výkon sociální práce s mladistvými pachateli, kterým bude/již byl uložen výkon alternativních opatření.

Většina respondentů se domnívá, že kvalitně nastavená spolupráce s PMS tvoří základ pro úspěšný výkon sociální práce s cílovou skupinou. Konkrétně 58 respondentů vybralo možnost „rozhodně ano“ (47,5 %), 55 respondentů zvolilo možnost „spíše ano“ (45,1 %). Pouze 4 respondenti vybrali možnost „spíše ne“ (3,3 %) a rovněž 4 respondenti se domnívají, že spolupráce s PMS na kvalitu výkonu sociální práce vliv nemá a vybrali možnost „rozhodně ne“ (3,3 %). V jednom případě se pak objevila odpověď „jiné“ (0,8 %), když respondent uvedl, že se v praxi setkává s tím, že rodiče cílové skupiny neznají důvod, proč musejí spolupracovat s OSPOD a proč s PMS a výkon kurately se jim pak může zdát jako zbytečný.

Graf č. 7:

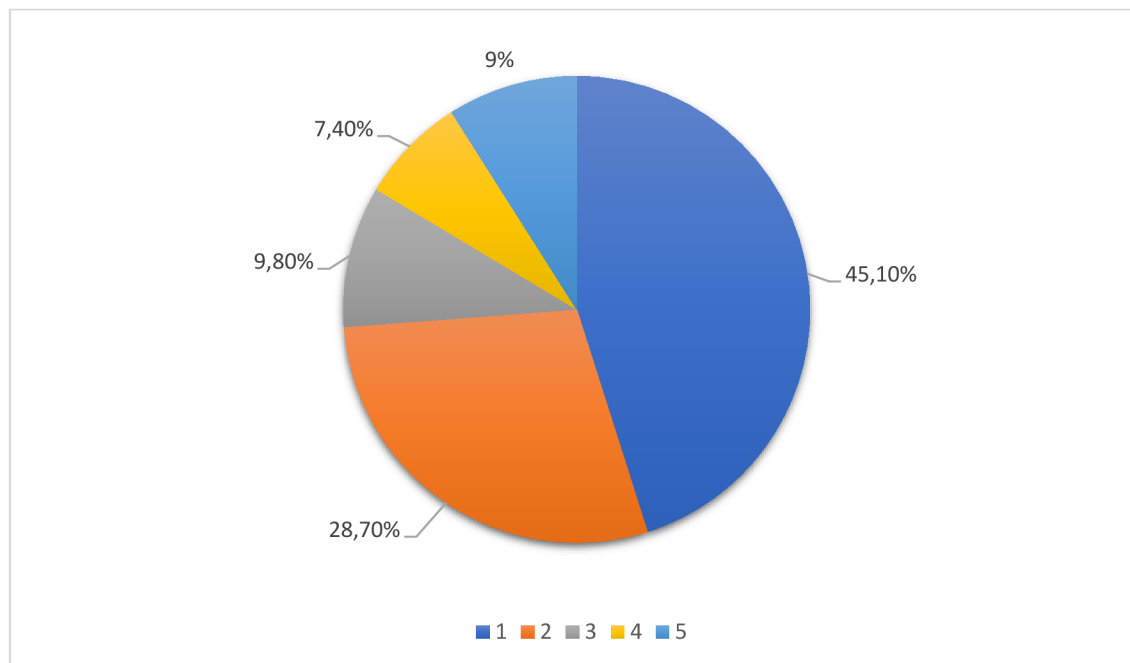

Výzkumná otázka č. 3: Aktuální spolupráci s PMS v případech ukládání alternativních opatření mladistvým hodnotím na úrovni: (hodnocení jako ve škole).

U této otázky se odpovědi rozložily do celé hodnotící škály. Jak je možné vidět v grafu č. 8, v 55 případech respondenti spolupráci s PMS hodnotí známkou 1 (45,1 %), 35 respondentů spolupráci ohodnotilo známkou 2 (35 %), 12 respondentů je pak se

spolupráci s PMS spokojena na úrovni známky 3 (9,8 %), 9 respondentů spolupráci ohodnotilo známkou 4 (7,4 %) a v 11 případech se objevila známka 5 (9 %).

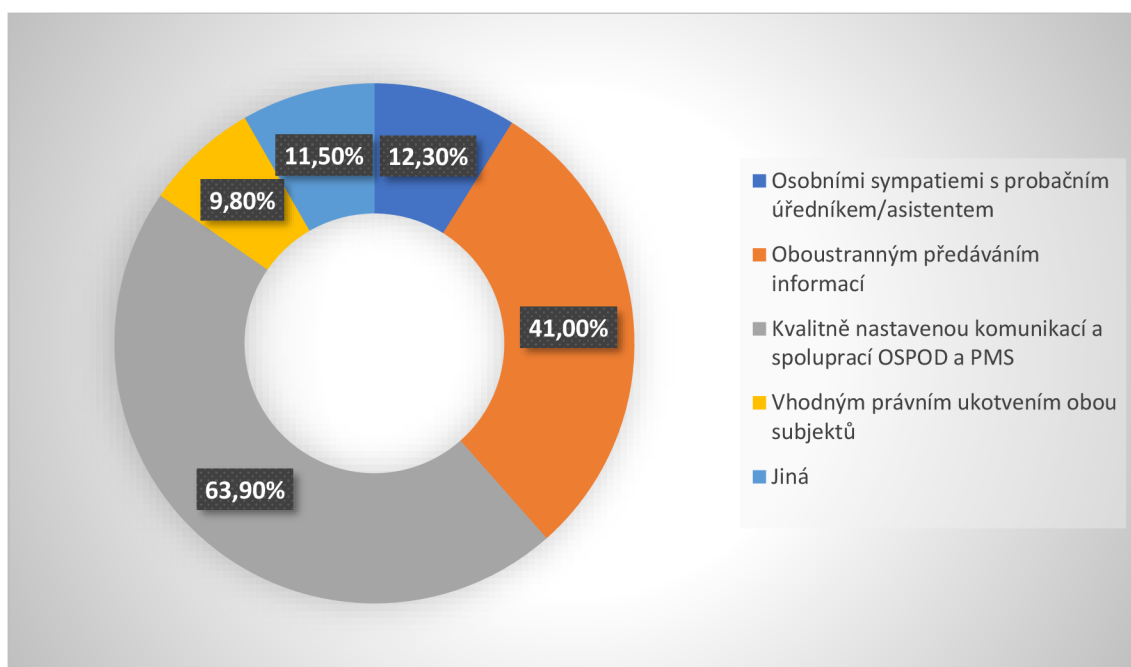
Graf č. 8:

Výzkumná otázka č. 4: Moje spokojenost se spoluprací s PMS v této oblasti je ovlivněna.

Tato otázka respondentům umožňovala vybrat více odpovědí, proto se zde setkáváme s nesrovnalostí součtu vybraných odpovědí a počtu respondentů. V 78 případech respondenti vnímají, že jejich spokojenost je ovlivněna „kvalitně nastavenou komunikací a spoluprací OSPOD a PMS“ (63,9 %). U 50 odpovědí byla vybrána možnost „oboustranného předávání informací“ (41 %). Kategorie ovlivnění spolupráce „osobními sympatiemi s probačním úředníkem/asistentem“ byla vybrána v 15 případech (12,3 %). Že je spolupráce ovlivněna „vhodným právním ukotvením obou subjektů“ se objevilo ve 12 případech (9,8 %). Ve 14 případech byla vybrána možnost „jiné“ (11,5 %). Tuto kategorii vybrali ti respondenti, kteří se spoluprací s PMS nejsou spokojeni. V šesti případech se objevovali odpovědi, že spolupráce je pouze formální a že je spolupráce nastavená jednostranně, tedy že OSPOD předává zprávy o cílové skupině, ale poznatky od PMS nejsou předávány zpět k OSPOD. Ve pěti případech se vyskytla odpověď, že spolupráce neprobíhá vůbec a ve třech pak, že jsou respondenti se spoluprací nespokojeni. Odpovědi na tuto otázku jsou zachyceny v grafu č. 9.

Graf č. 9:

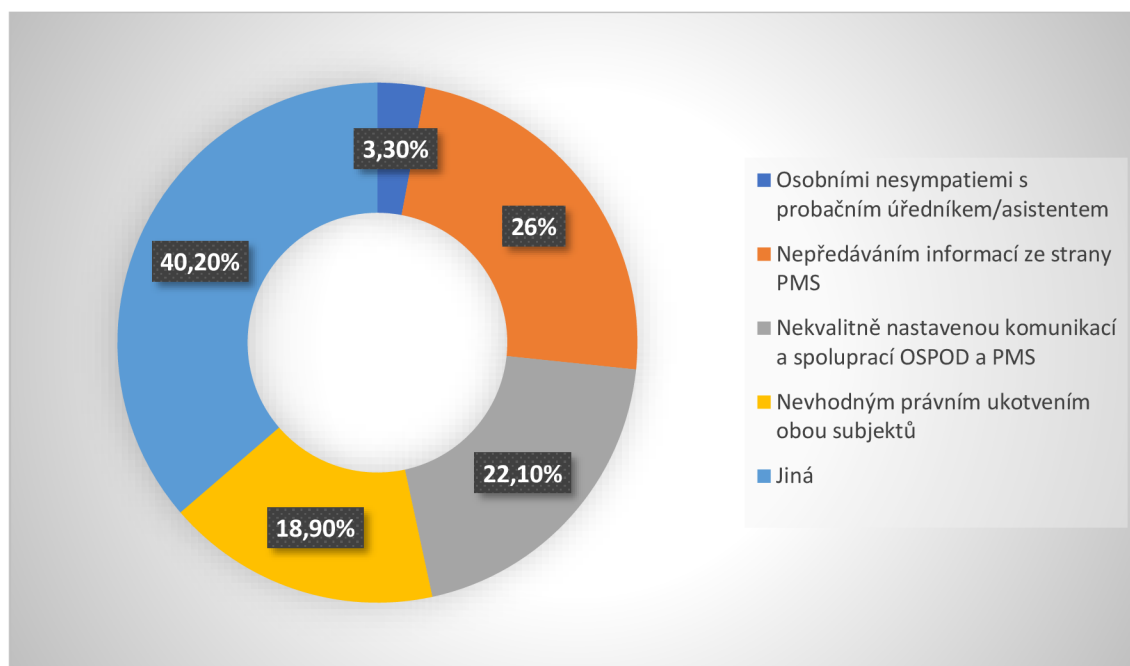

Výzkumná otázka č. 5: Moje nespokojenost se spoluprací s PMS v této oblasti je ovlivněna.

Tato otázka umožňovala respondentům vybrat více odpovědí najednou. Proto je součet odpovědí a počet respondentů odlišný. Jak je z grafu patrné, ve 32 případech respondenti svoji nespokojenost spatřují v nepředávání informací ze strany PMS (26,2 %). Ve 27 případech byla vybrána jako zdroj nespokojenosti nekvalitně nastavené spolupráce a komunikace mezi OSPOD a PMS (22,1 %). U 23 respondentů je nespokojenost mimo jiné zapříčiněna nevhodným právním ukotvením obou subjektů (18,9 %). Ve čtyřech případech se objevila odpověď, že nespokojenost se spoluprací s PMS je zapříčiněna osobními nesympatiemi ve vztahu k probačními úředníkoví/asistentovi (3,3 %). Ve 49 případech pak byla vybrána možnost jiné (40,2 %). Tuto kategorii volili především respondenti, kteří se spoluprací s PMS jsou spokojeni, konkrétně ve 35 případech. Čtyři respondenti uvedli, že nevědí, čím je nespokojenost se spoluprací zapříčiněna. Ve třech případech se objevily odpovědi, že jsou zprávy od PMS kurátorovi zasílány s neadekvátním zpožděním, nebo nejsou předávány vůbec – a to buď od PMS, případně od dalších zapojených subjektů. Jako další dvě odpovědi zde byly zmíněny nedostatečně nastavená frekvence setkání klienta s PMS, případně že PMS při výkonu činností s klientem neodvádí dostatečnou práci. Ve dvou případech respondenti uvedli, že PMS a OSPOD v rámci cílové skupiny nikterak nespolupracují. Jeden z respondentů také

vedl, že v minulosti byl zájem o nastavení spolupráce OSPOD a PMS, ze strany vedení PMS však k žádné spolupráci nedochází. V jednom případě se objevilo, že PMS pravidelně od kurátorů požaduje komplexní zprávu o dítěti, a to maximálně do 7 kalendářních dní. Jeden respondent uvedl, že se kurátorům nelíbí nevhodně volená výchovná opatření, ke kterým jsou klienti ze strany probačního úředníka vedeni bez kvalitního vyhodnocení situace. Odpovědi na tuto otázku znázorňuje graf č. 10.

Graf č. 10:

Výzkumná otázka č. 6: Potenciální prostor pro zefektivnění spolupráce spatřuji v:

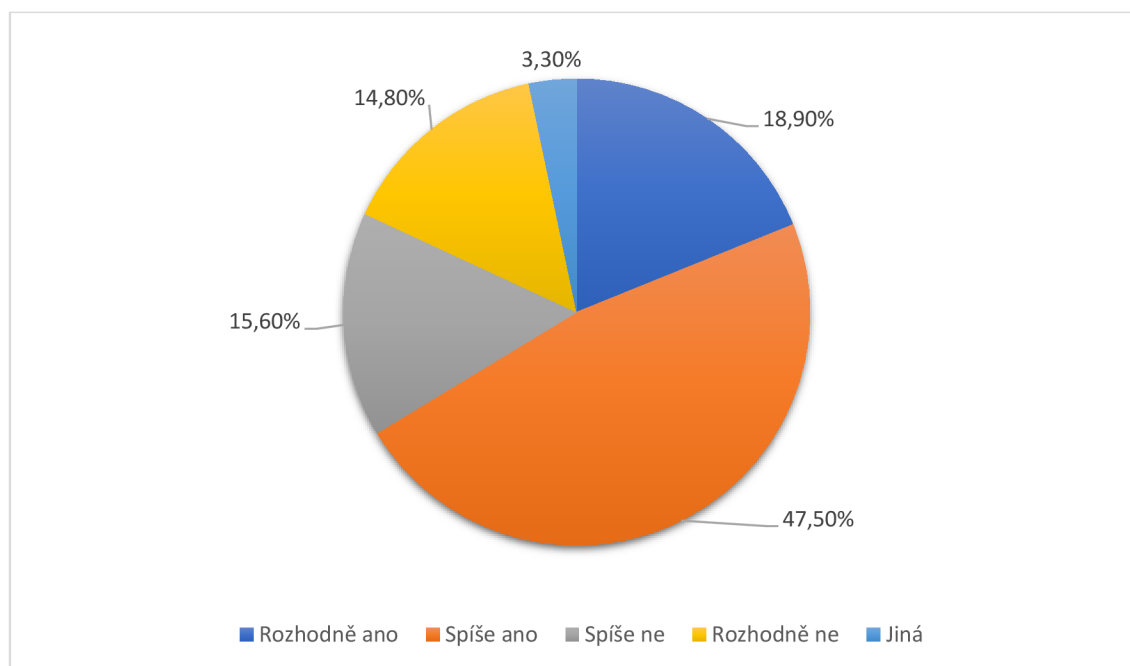
Tato otázka byla volná a respondentům poskytla prostor pro vyjádření vlastních návrhů a nápadů v maximálním rozsahu 500 znaků. Počet odpovědí (návrhů) je vyšší než počet respondentů. Je tomu tak z důvodu, že někteří respondenti v jedné odpovědi uvedli několik návrhů na zefektivnění spolupráce OSPOD a PMS. V rámci této otázky 14 respondentů odpovědělo, že nevědí, jak by se spolupráce mohla zlepšit. Ve 12 případech respondenti uvedli, že spolupráci mají dobře nastavenou a se současnou situací jsou spokojeni. V 19 případech respondenti uváděli, že by bylo vhodné nastavit společná jednání a setkávání obou stran, při nichž by mimo jiné docházelo k vyjasnění kompetencí, k předávání informací a k diskuzím o konkrétních případech. Následně se nejčastěji objevovaly odpovědi, že je nezbytná kvalitně nastavená komunikace a rychlé předávání informací mezi oběma subjekty, konkrétně tomu tak bylo v 15 případech. Dále

respondenti uváděli, že je nutné mezi OSPOD a PMS vzájemně vyjasnit očekávání a hranice spolupráce, tyto odpovědi se objevili u 8 respondentů. V 6 odpovědích respondenti zmiňovali, že PMS nepředává informace OSPOD. V dalších odpovědích 6 respondentů uvedlo, že by byla vhodná vyšší míra multidisciplinarity a více mezioborových setkání. V 5 případech se objevilo vyjádření, že respondenti zefektivnění spolupráce vidí ve změně zákonných vymezení kompetencí obou subjektů, a 4 respondenti uvedli, že jako prostor pro zefektivnění spolupráce vidí vůbec faktické zahájení spolupráce s PMS. Ve třech odpovědích byla zmíněna nedostatečná spolupráce a předávání informací ze strany PMS k OSPOD a v dalších třech odpovědích pak aktivnější přístup jak ke klientovi, tak k OSPOD ze strany PMS. V dalších třech případech respondenti uvedli, že v rámci výkonu činností obou subjektů dochází k dublování jejich činností a snížení její míry by mohlo vést k zefektivnění spolupráce. U dvou respondentů by k zefektivnění spolupráce vedlo snížení míry vytíženosti jak kurátorů, tak pracovníků PMS. Následující odpovědi se objevovaly v jednotkách. Jeden respondent uvedl, že by bylo vhodné, aby se PMS více zaměřila na prevenci recidivy protiprávního jednání a nehovořila s mladistvým o stejných tématech jako OSPOD, při čemž následně dochází k dublování činností obou subjektů. Jako další odpověď jeden respondent uvedl, že v rámci PMS chybějí programy pro nezletilé a mladistvé. Jeden respondent také uvedl, že by bylo nutné, aby byla celkově lépe nastavena role PMS vůči mladistvým a mladým dospělým. Jako další návrh na potenciální zlepšení spolupráce byla vnesena potřeba, aby OSPOD měl možnost podílet se na tvorbě a průběhu probačního plánu. Pokud si kurátoři výslovně nevyžádají zprávu z PMS mnohdy netuší, jaký plán byl nastaven, co je v něm nastaveno a jak jsou cíle plněny. Jeden respondent uvedl, že by uvítal větší zapojení soudu do problematiky. V jednom případě se objevila odpověď, že PMS neplní svoje zákonné role. Jeden respondent uvedl, že se OSPOD nedozví o zahájení spolupráce ze strany PMS a že se v praxi stává, že úředník PMS není schopen kvalifikovaně klientovi poradit a zodpovědět mu jeho dotazy, případně adekvátně reagovat na požadavky a odkazuje jej následně zpět na OSPOD. Jeden respondent uvedl, že by uvítal společné šetření s PMS v rodinách. Širší možnosti pro využití alternativních trestů u mladistvých pachatelů. V 7 případech pak respondenti uvedli, že nespátřují žádný potenciální prostor pro zefektivnění spolupráce s PMS.

Výzkumná otázka č. 7: Domnívám se, že má spolupráce s PMS je systematizovaná a provázaná.

Jak je patrné z grafu č. 11, většina respondentů se domnívá, že jejich spolupráce s PMS je systematizovaná a provázaná. Konkrétně 23 respondentů uvedlo odpověď rozhodně ano (18,9 %), 58 respondentů pak vybralo odpověď spíše ano (47,5 %). Kategorii spíše ne zvolilo 19 respondentů (15,6 %) a kategorii rozhodně ne vybralo 18 respondentů (14,8 %). Poslední možnost jiné zvolili 4 respondenti (3,3 %), přičemž jeden respondent uvedl, že spolupráce je sice provázaná, ale nedomnívá se, že by systém byl nastaven adekvátně, jeden respondent uvedl, že spolupráce je systematizovaná z jeho strany, ale z druhé nikoliv, tudíž spolupráci nepovažuje za provázanou, a dva respondenti svoji odpověď blíže nespecifikovali.

Graf č. 11:

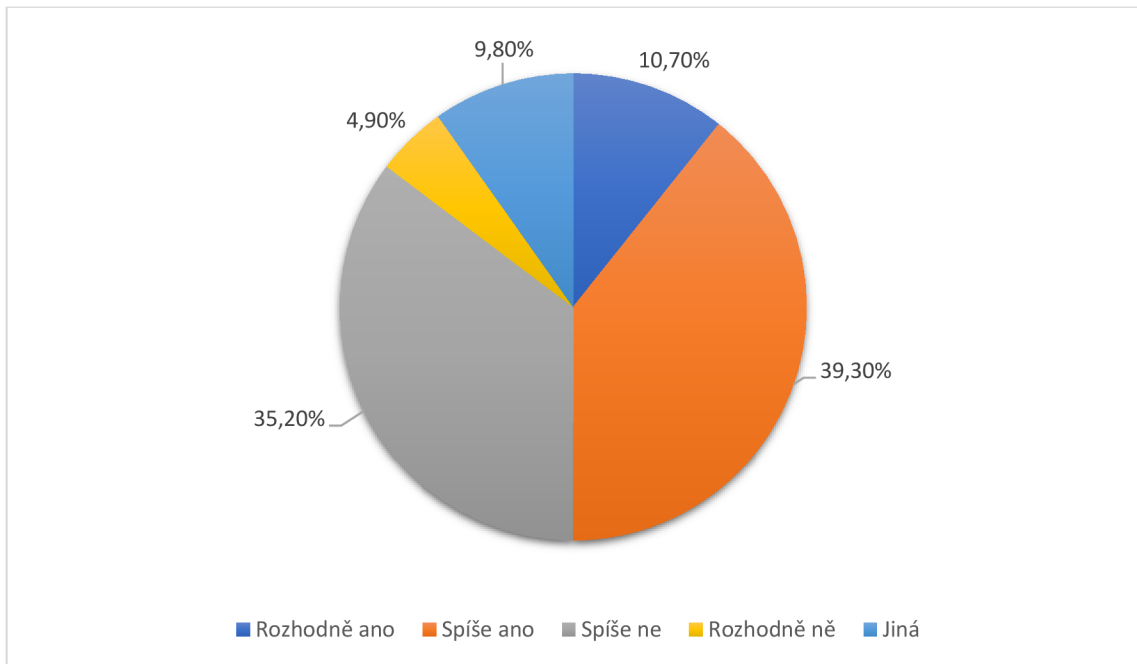

Výzkumná otázka č. 8: Domnívám se, že jsou situace, kdy se výkon mé agendy při práci s mladistvými pachateli dubluje s agendou PMS.

Kategorii rozhodně ano zvolilo 13 respondentů (10,7 %). Kategorii spíše ano vybralo 48 respondentů (39,3 %). Ve 43 případech pak byla zvolena kategorie spíše ne (35,2 %), 6 respondentů uvedlo kategorii rozhodně ne (4,9 %). Kategorii jiné vybralo 12 respondentů (9,8 %), z nichž 3 svoji odpověď dále nespecifikovali a 3 uvedli, že neví, zda k dublování činností dochází. Dva respondenti uvedli, že k dublování dochází občas.

Následně pak dodali, že dublování činností klientům neuškodí; že se jedná o jednotky případů; OSPOD nemá informace o tom, jaké činnosti PMS s klientem vykonává a nemohou posoudit případné dublování činností; v případě, že k dublování činností dojde, lze situaci řešit komunikací a předáváním informací. Odpovědi jsou zaznamenány grafem č. 12.

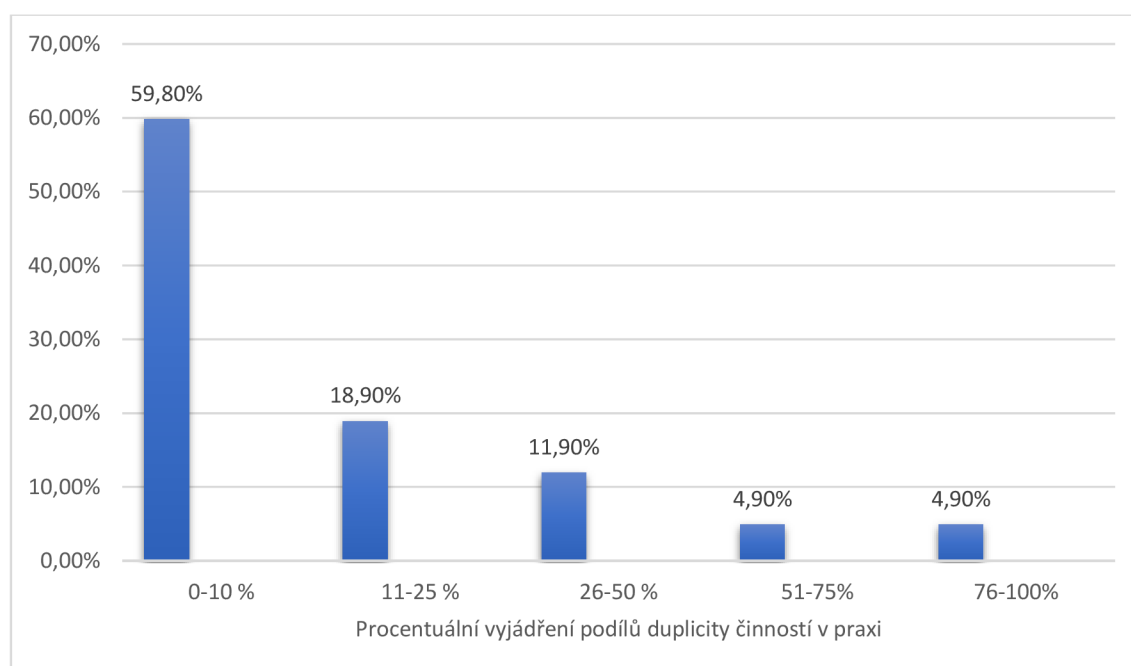
Graf č. 12:

Výzkumná otázka č. 9: Podíl případů v mé praxi, v nichž se tato duplicita vyskytuje, je:

Jak znázorňuje graf č. 13, 73 (59,8 %) respondentů uvedlo, že duplicita se v jejich praxi objevuje v rozmezí 0-10 % případů. U 23 (18,9 %) respondentů je tento podíl v 11-25 % případů. Ve 14 (11,5 %) odpovědích respondenti zvolili možnost 26-50% podílu duplicity v praxi, 6 (4,9 %) respondentů uvedlo, že podíl duplicity činí 51-75 % a zbývajících 6 respondentů vybralo kategorii podílu duplicity 76-100 % (4,9 %).

Graf č. 13:

Výzkumná otázka č. 10: Uveďte konkrétní příklad, nebo oblast, kdy k dublování činností dochází, případně v čem spatřujete riziko vzniku takové situace.

Tato otázka byla druhou volnou a respondentům poskytla prostor pro vyjádření návrhů a nápadů v maximálním rozsahu 500 znaků. V této otázce je počet odpovědí k jednotlivým návrhům vyšší než počet respondentů. Je tomu z důvodu, že někteří respondenti v jedné odpovědi uvedli několik příkladů dublování činností, které byly shodné s odpověďmi zbylých respondentů. Ve 13 případech respondenti uvedli, že se nedomnívají, že k dublování činností dochází, a proto nemohou uvést konkrétní případ, případně uvést možné rizikové situace. Deset respondentů v odpovědi uvedlo nevím, 5 respondentů uvedlo, že nemohou posoudit rizika vzniku dublování činností obou subjektů, 2 respondenti uvedli, že k dublování činností dle jejich názoru nedochází a 5 respondentů se k otázce nevyjádřilo. Dále se ve 25 případech respondenti shodli, že k dublování činností OSPOD a PMS dochází v rámci rozhovorů a výchovných pohovorů s klienty, v 18 odpovědích se objevilo, že dublování činností dochází při setření v rodinách a při zjišťování informací o klientovi. Ve 13 případech se respondenti shodli, že k dublování dochází při uložení výchovných opatření, konkrétně pak při uložení opatření dohledu probačního úředníka. Ve 12 případech respondenti uvedli, že dublování činností dochází při psaní zpráv o poměrech dítěte. Dále uvedli, že dublování činností se objevuje v případech, když žádají o vyjádření, aby se ke klientovi vyjádřily jiné instituce

(např. lékař, škola apod), stalo se tak v 7 případech. Jako další situaci, v níž k dublování dochází, respondenti ve 4 případech uvedli motivační rozhovory a vedení klienta k řádnému životu. Ve 3 případech se objevilo dublování individuálního plánu ochrany dítěte a probačního plánu. V dalších 3 případech pak respondenti uvedli, že k dublování dochází při zahájení případů a při podávání vstupních informací klientovi ze strany OSPOD a PMS. Dále respondenti třikrát uvedli, že k dublování dochází také v případech, kdy je klient seznamován s průběhem trestního řízení a se seznamováním o možnostech uložení jednotlivých opatření. V jednotkách pak respondenti uvedli, že k dublování dochází v rámci přípravného řízení, při uložení nepodmíněného trestu, či zkušební doby, nebo v případech sledování školní docházky, spolupráce s ÚP ČR, nebo s jinými odborníky, při testování klienta na přítomnost drog v organismu, nebo v případech kdy probační pracovníci nedostatečně znají klientův případ a následně je nevhodně uloženo opatření. Jeden respondent také uvedl, že k dublování činností OSPOD a PMS dochází ve všech činnostech, kromě činností kontrolních.

V praxi takové dublování činností může vypadat takto:

Respondent AB uvedl: „*Chlapci poškodili cizí majetek, šli na PMS a šli na OSPOD, kde s nimi bylo výchovně hovořeno a obě instituce nabídly stejné preventivní programy apod., zbytečné pro všechny strany, navíc si myslím, že by stát měl zasahovat do rodiny co nejméně, tudíž stačí jedna instituce. Na soud poté psal zprávu OSPOD a psala i PMS a de facto jsme psali stejné věci.*“⁵ Respondent XY uvedl: „*Při nařízení dohledu probačního úředníka nezletilému, kdy například při nařízené ústavní výchově, musí probační úředník navštěvovat dítě v zařízení. Dítě ani rodič mnohdy nechápu, proč musí do ústavu jezdit ještě další člověk mimo sociálního pracovníka nebo kurátora pro mládež. U mladistvých pachatelů trestné činnosti oslovuje například školu nebo učiliště jak kurátor pro mládež, tak úředník PMS. Ani pedagogové kolikrát nevědí, kdo je úředník PMS a proč se na mladistvého dotazuje.*“⁶

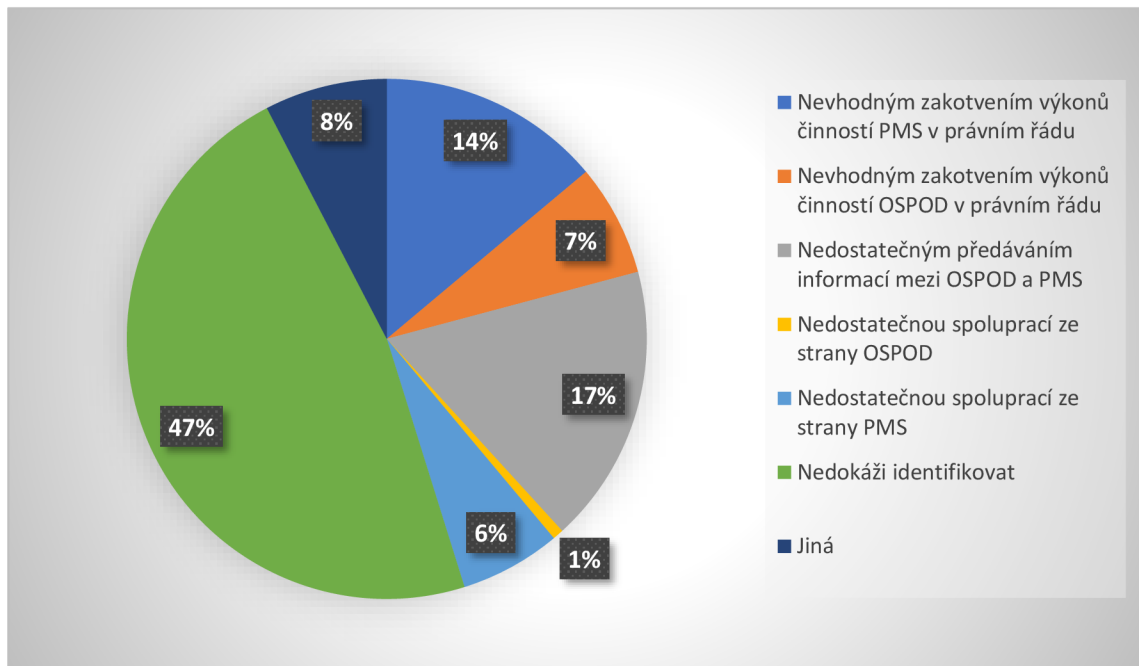
⁵ Zdroj: vlastní výzkumné dotazníkové šetření

⁶ Zdroj: vlastní výzkumné dotazníkové šetření

Výzkumná otázka č. 11: Domnívám se, že dublování činností kurátora pro děti a mládež s PMS ve vztahu k práci s mladistvými pachateli, kterým byl uložen výkon alternativního opatření je zapříčiněno.

Tato otázka respondentům umožňovala vybrat více odpovědí současně. Proto součet odpovědí není shodný s počtem respondentů. Většina respondentů (68; 55,7 %) uvedla, že nedokáže identifikovat příčinu dublování činností kurátora a PMS. Ve 25 (10,5 %) odpovědích byla vybrána kategorie nedostatečného předávání informací mezi OSPOD a PMS. Přesně 20 (16,4 %) respondentů příčinu dublování činností těchto subjektů spatřuje v nevhodném zakotvení výkonu činností PMS v právním řádu a naopak 10 (8,2 %) z nich tuto příčinu spatřuje v nevhodném zakotvení výkonu činností OSPOD v právním řádu. U 9 (7,4 %) respondentů se jako příčina dublování činností jeví nedostatečná spolupráce ze strany PMS a 1 (0,8 %) respondent uvedl, že příčina je v nedostatečné spolupráci ze strany OSPOD. V 11 případech respondenti vybrali kategorii jiné, přičemž 4 respondenti uvedli nevím a nedokáží posoudit, 1 respondent svoji odpověď nespecifikoval. Dále respondenti v jednotkách uvedli, že činnosti kurátora a probačního úředníka se v mnohých oblastech při práci s mladistvými pachateli prolínají; v situacích, že mladistvý pachatel nechce spolupracovat s OSPOD při dohledu, může spolupracovat s PMS a OSPOD si od PMS vyžaduje zprávy; k dublování činností dochází rozhodnutím soudu; v mnoha případech uložení alternativních opatření mladistvý již není klientem v evidenci OSPOD, když není vyhodnocený jako ohrožené dítě; nadbytečností PMS a jejich neschopností pracovat k mladistvým klientem; PMS by s mladistvým měla hovořit o tématech jako je např. trestní odpovědnost, práce na přijetí odpovědnosti za své chování atd., neměla by se s ním probírat témata, která má ve své působnosti OSPOD. Rozložení odpovědí této otázky znázorňuje graf č. 15.

Graf č. 15:

6.6 Vyhodnocení výzkumného šetření

V rámci výzkumného šetření byl stanoven hlavní cíl a dva dílčí podcíle, k jejichž ověření byly informace získávány prostřednictvím elektronického dotazníku, který byl zaslán plošně na všechny OSPOD v České republice.

Hlavním cílem bylo zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátora pro děti a mládež a probační a mediační služby v případech ukládání alternativních opatření mladistvým pachatelům. Jako dílčí podcíle bylo zjistit, zda jsou kurátoři s nastavenou spoluprací spokojeni a v čem spatřují potenciální prostor pro zlepšení této spolupráce; a zjistit, zda se v praxi výkony činností v rámci práce s mladistvými pachateli, kterým byl uložen výkon alternativního opatření, dublují a pokud ano, tak v čem.

Z důvodu konzistentnosti vyhodnocení výzkumného šetření jsou nejprve vyhodnoceny dílčí cíle, které tvoří základ pro cíl hlavní.

Vyhodnocení dílčího cíle 1: Zjistit, zda jsou kurátoři s nastavenou spoluprací spokojeni a v čem spatřují potenciální prostor pro zlepšení této spolupráce.

Respondenti svoji aktuální spoluprací s PMS hodnotí v 55 případech (45,1 %) známkou 1 a ve 35 případech (28,7 %) známkou 2, z čehož vyplývá, že téměř 3/4 respondentů jsou

s aktuálně nastavenou spoluprací s PMS spokojeni. Jak je z výsledků patrné, 78 respondentů (63,9 %) svoji spokojenost spatřuje v kvalitně nastavené komunikaci mezi oběma subjekty a 50 respondentů (41 %) pak v oboustranném předávání informací, z čehož plyne, že komunikace a sdílení informací jsou v praxi klíčové pro hladký průběh spolupráce obou subjektů a následně pak pro co nejefektivnější pomoc a podporu klienta.

Ve 31 případech respondenti svoji spolupráci hodnotili známkou 3-5, což činí podíl necelých 27 % z celkového počtu respondentů. Ve 32 (26,2 %) případech je tato nespokojenost ovlivněna nepředáváním informací ze strany PMS, ve 27 případech (22,1 %) pak nekvalitně nastavenou spoluprací mezi oběma subjekty a ve 23 případech (18,9 %) nevhodným právním ukotvením obou subjektů. Z toho je opět patrné, že pro efektivní a plnohodnotnou spolupráci obou subjektů je zapotřebí, aby oba subjekty vzájemně komunikovaly a pružně a bez odkladu si předávaly informace.

V otázce, v čem respondenti spatřují potencionální prostor spolupráce, se odrážela spokojenost a nespokojenost kurátorů velmi značně. Ve 14 případech respondenti odpověděli, že nevědí, jak by se spolupráce mohla zlepšit. Ve 12 případech respondenti uvedli, že spolupráci mají dobře nastavenou a se současnou situací jsou spokojeni. V 19 případech respondenti uvedli, že by bylo vhodné nastavit společná jednání a setkávání obou stran, při nichž by mimo jiné došlo k vyjasnění kompetencí, k předávání informací a k diskuzím o konkrétních případech. Následně se nejčastěji objevovaly odpovědi, že je nezbytná kvalitně nastavená komunikace a rychlé předávání informací mezi oběma subjekty, konkrétně tomu bylo v 15 případech. Dále respondenti uvedli, že je nutné mezi OSPOD a PMS vzájemně vyjasnit očekávání a hranice spolupráce, tyto odpovědi se objevily u 8 z nich. V 6 odpovědích respondenti zmínili, že PMS nepředává informace OSPOD. V dalších odpovědích 6 respondentů uvedlo, že by byla vhodná vyšší míra multidisciplinarity a více mezioborových setkání. V 5 případech se ukázalo, že respondenti zefektivnění spolupráce vidí ve změně zákonných vymezení kompetencí obou subjektů. Čtyři respondenti uvedli, že jako prostor pro zefektivnění spolupráce vidí vůbec faktické zahájení spolupráce s PMS. Ve třech odpovědích byla zmíněna nedostatečná spolupráce a předávání informací ze strany PMS k OSPOD a v dalších třech odpovědích pak aktivnější přístup jak ke klientovi, tak k OSPOD ze strany PMS. V dalších třech případech respondenti uvedli, že v rámci výkonu činností obou subjektů dochází k dublování jejich činností a snížení její míry by mohlo vést k zefektivnění

spolupráce. U dvou respondentů by k zefektivnění spolupráce vedlo snížení míry vytiženosti jak kurátorů, tak pracovníků PMS. Další návrhy na zefektivnění spolupráce se objevovaly v jednotkách a jsou blíže popsány výše.

Vyhodnocení dílčího cíle 2: Zjistit, zda se v praxi výkony činností v rámci práce s mladistvými pachateli, kterým byl uložen výkon alternativního opatření, dublují a pokud ano, tak v čem.

Většina respondentů se domnívá, že jejich spolupráce s PMS je systematická a provázaná – 23 respondentů (18,9 %) se domnívá, že rozhodně ano a 58 respondentů (47,5 %) se domnívá, že spíše ano. Toto tvrzení se odrazilo i v následující otázce, která se zaměřovala na to, zda se v praxi objevuje dublování činností s PMS, kdy 49 respondentů (40 %) vybralo odpověď spíše ne a rozhodně ne.

Ve 37 (30 %) případech se objevila odpověď, že se respondenti nedomnívají, že je jejich spolupráce s PMS systematická a provázaná. Toto číslo je dle mého názoru alarmující a může svědčit o existenci zdroje potencionálně nekvalitně vykonávané sociální práce s mladistvým pachatelem, která může být dle výše uvedených výsledků výzkumného šetření zapříčiněna nevhodnou, potažmo žádnou komunikací a nedostatečným předáváním informací o klientovi mezi oběma subjekty. V 61 (50 %) případech pak respondenti uvedli, že se domnívají, že se jejich výkon činnosti dubluje s činností PMS - 13 (10,7 %) respondentů vybralo odpověď rozhodně ano, 48 (39,3 %) respondentů pak vybralo možnost spíše ano. Z hlediska procent v praxi dotazovaných většina (73 = 59,8 %) uvedla podíl 0-10 %. Ve 23 (18,9 %) případech se pak dotazovaní shodli, že podíl duplicity v jejich praxi je 11-25 %. Ve 12 (9 %) případech uvedli, že tato duplicita je dokonce 51-100 %. Jak je tedy z výsledků výzkumného šetření patrné, duplicita činností kurátorů a PMS je zjevná, je pouze odlišná její míra, která však může být zapříčiněna dalšími faktory, které nebyly předmětem tohoto zkoumání. V praxi je tedy zřejmé, že příslušné zákony, jejich prováděcí předpisy a související metodické materiály nejsou naplňovány tak, aby k duplicitě nedocházelo, ačkoli vyloučení duplicity předpokládají. Konkrétními oblastmi, v nichž se duplicita objevuje, jsou rozhovory a výchovné pohovory s klienty, dále při setření v rodinách a při zjišťování informací o klientovi, při ukládání výchovných opatření, konkrétně pak při uložení opatření dohledu probačního úředníka, při psaní práv o poměrech dítěte, v případech, že kurátoři žádají o vyjádření ke klientovi jiné instituce (např. lékař, škola apod.), motivační rozhovory a vedení klienta k řádnému životu, dublování individuálního plánu ochrany dítěte

a probačního plánu, v rámci zahájení případů a při podávání vstupních informací klientovi ze strany OSPOD a PMS, případech, že je klient seznamován s průběhem trestního řízení a se seznamováním o možnostech uložení jednotlivých opatření.

Vyhodnocení hlavního cíle: zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátora pro děti a mládež a probační a mediační služby v případech ukládání alternativních opatření mladistvým pachatelům.

Tento cíl je vystavěn z předchozích dvou dílčích cílů, neboť fungování spolupráce kurátora a PMS je komplexní záležitostí a je závislé na mnoha faktorech. Aby bylo možné udělat si představu o fungování takovéto spolupráce v praxi, bylo nezbytné zeptat se respondentů, v jaké frekvenci k interakci dochází, neboť pokud je nulová, není to z hlediska teoretické koncepce žádným jevem. Z výzkumného šetření vyplývá, že v praxi interakce kurátora a PMS probíhá často 1-2 x za měsíc v rámci jednoho případu, což uvedla většina respondentů (70; 57,4 %). Dále se pak zjistilo, že 50 respondentů (41 %) do interakce s PMS v rámci těchto případů nevstupuje vůbec. Tento fakt může být zavádějící a jak se ve výsledcích výzkumného šetření ukázalo, může to být zdrojem nedostatečného předávání informací a z toho plynoucí neprovázanosti a nekonzistentnosti spolupráce obou subjektů, ačkoli jako bylo uváděno výše, oba subjekty mají zákonnou povinnost spolupracovat a IPOD by měl být výchozí jak pro uložení vhodného alternativního opatření, tak pro sestavení probačního plánu dohledu. To se v praxi ukazuje jako skutečný problém, neboť respondenti uvedli, že se v praxi stává, že PMS nebere v potaz sociální šetření kurátora a nedostatečná znalost případu může vést k nevhodně zvolenému alternativnímu opatření. Jak je však z výsledků výzkumného šetření patrné, respondenti se v naprosté většině domnívají (113; 92 %), že kvalitně nastavená spolupráce mezi OSPOD a PMS je základem pro úspěšný výkon sociální práce s mladistvými, kterým bude/již byl uložen výkon alternativního opatření.

Závěrem bych tedy podotkla, že ačkoli je v teoriích a v zákonné úpravě kladen důraz na provázanost, informovanost a spolupráci OSPOD a PMS, realita je od teorie značně odkloněna a neinformovanost, nedostatečná komunikace a spolupráce jsou zdrojem pro duplicitu činností obou subjektů a ve výkonu sociální práce s klientem pak mohou působit nekonzistentním a někdy až nekompetentním dojmem. Kurátor by měl brát na zřetel nejlepší zájem a blaho dítěte a rolí PMS je být nositelem restorativnosti. Oba subjekty mají tedy odlišné role, teoreticky. V praxi je patrné, že role obou subjektů nejsou vnímané

a naplňované tak, aby se předcházelo dublování činností, což v důsledku komplikuje výkon sociální práce kurátorům.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá problematikou ukládání alternativních opatření v kontextu sociální práce, přičemž vymezuje role sociálního pracovníka, v tomto případě kurátora pro děti a mládež, v rámci procesu práce s mladistvým pachatelem. První část práce je pomyslně rozdělena na dvě témata. V tom první je definován kurátor pro děti a mládež, je zde vysvětleno jeho zákonné ukotvení a popsány jeho role ve vztahu k mladistvému pachateli a k ukládání alternativních opatření této cílové skupině. Druhá část je pak věnována spolupracujícím subjektům tak, aby celý koncept výkonu sociální práce kurátory pro děti a mládež obsáhl míru přesahu jejich odbornosti a byly pochopeny role kurátora vůči jednotlivým subjektům. Ale především je tato část zaměřena na vztah kurátora pro děti a mládež a PMS, v jehož rámci jsou vydefinovány rozdíly jejich rolí ve vztahu k mladistvému pachateli, kterému bude, nebo již byl uložen výkon alternativního opatření. Dále je zde také popsána vzájemná právními předpisy očekávaná kooperace a interakce obou zainteresovaných subjektů tak, aby nedocházelo k nežádoucímu dublování jejich činností.

Jak je výkon sociální práce s touto cílovou skupinou realizován v praxi je pak popsáno v empirické části práce, která představuje výsledky kvantitativního výzkumného šetření, které proběhlo v období 26. 5. – 3. 6. 2022, zaměřeného na sběr informací k dané problematice od kurátorů pro děti a mládež napříč celou Českou republikou. Výzkumné šetření bylo realizováno rozesláním elektronického dotazníku (Příloha č. 1), který byl zaslán e-mailem všem vedoucím OSPOD v celé České republice s prosbou o předání dotazníku kurátorovi/kurátorům na jejich úřadě. Vzhledem k veliké vytiženosti kurátorů pro děti a mládež v rámci jejich agendy činí návratnost vyplněných dotazníků 23 %. Z vyhodnocení dotazníků je patrné, že kurátoři pro děti a mládež do interakce s PMS vstupují v rámci jednoho případu nejčastěji vstupují 0 x (41 %), nebo 1-2 x za měsíc (57,4 %). Což, jak je z výsledků výzkumného šetření patrné, může být zdrojem pro vznik dublování činností kurátora pro děti a mládež a PMS, které plyne z nedostatečné komunikace a nepředávání informací mezi oběma subjekty. Tento jev může mít v praxi dopad na klienta v podobě buď nevhodně zvoleného výkonu alternativního opatření, nebo nedostatečně profesionálního výkonu sociální práce s touto cílovou skupinou. K odstranění této skutečnosti se v praxi ukázalo, že by byla vítána mezioborová setkání, častější kontakt mezi OSPOD a PMS s cílem předání adekvátních informací

a naplánování jednotlivých kroků obou subjektů tak, aby nedocházelo k předimenzování jejich činností a nežádoucího dublování, které není legislativou, ani dobrou praxí považováno za kýžené.

Tato práce byla vypracována s hlavním cílem zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátora pro děti a mládež a probační a mediační služby v případech ukládání alternativních opatření mladistvým pachatelům. K dosažení tohoto cíle byly definovány dva podcíle, sice zjistit, zda jsou kurátoři s nastavenou spoluprací spokojeni a v čem spatřují potenciální prostor pro zlepšení této spolupráce a zjistit, zda se v praxi výkony činností v rámci práce s mladistvými pachateli, kterým byl uložen výkon alternativního opatření dublují a pokud ano, tak v čem. Domnívám se, že hlavní cíl práce byl uspokojivě naplněn a realizované výzkumné šetření je zajímavým a přínosným zdrojem toho, jak výkon sociální práce s touto cílovou skupinou funguje, potažmo nefunguje v praxi a jak sami kurátoři vnímají potenciální prostor pro zlepšení spolupráce s PMS, aby výkon sociální práce s mladistvými pachateli byl úspěšný, systematický a provázaný.

Na závěr bych na základě získaných poznatků z výzkumného šetření doporučila zavedení kontaktu mezi OSPOD a PMS, pokud se tak v praxi neděje, případně jeho zintenzivnění a nastavení pravidelných setkávání s možností přizvat i další odborníky, kteří se k danému případu mohou/mají vyjádřit. Na základě zjištěných informací se domnívám, že by následně mělo dojít k větší míře multidisciplinární provázanosti, k transparentnosti výkonu činností zainteresovaných subjektů a k minimalizování vzniku rizika pochybení a nechtěnému dublování činností. A v neposlední řadě k vyšší míře spokojenosti kurátorů pro děti a mládež, neboť dle mého názoru je spokojenost mimo jiné zdrojem kvalitně a svědomitě odváděné sociální práce. Zároveň je důležité, aby kurátoři pro děti a mládež znali role PMS a hranice, které svým výkonem sociální práce nemají překračovat. Stejně tak by samozřejmě role OSPOD a hranice svých činností měli znát i pracovníci PMS.

Seznam použité literatury

PORFESIOGRAMY, *Pracovník OSPOD – kurátor pro děti a mládež*, 2. 10. 2020, In: Časopis sociální práce [online]. © 2020 - časopis Sociální práce [cit. 2022-04-27]. Dostupné z: <https://socialniproce.cz/profesiogramy/pracovnik-ospod-kurator-pro-deti-a-mladez/?msclkid=3a6b60f9c3f211eca138322418eb26b8>

Čírtková L., *Policejní psychologie*, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2015, 318 s., ISBN: 978-80-7380-581-4

DISMAN, M., *Jak se vyrábí sociologická znalost*, 4. vydání, Praha: Karolinum, 2011, 372 s., ISBN: 978-80-246-1966-8

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*, 2. vydání, Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

Hulmáková, J., *Trestání delikventní mládež*, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2013, 235 s., ISBN: 978-80-7400-450-6

TOMÁŠEK, J. a kol., *Skupinové rodinné konference, 2019*, In: Institut pro kriminologii a sociální prevenci [online]. © Institut pro kriminologii a sociální prevenci [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf>

JELÍNEK, J. (ed.), *Alternativní řešení trestních věcí*, sborník z mezinárodně vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce, Praha: Leges, 2015, s.176, ISBN: 978-80-7502-109-0

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 4. vyd., Praha: Leges, 2013, 1216 s., ISBN 978-80-87576-69-4.

Judikatura NS 8 Tdo 185/2006, Rt 3/2007

KARABEC, Z. *Koncept restorativní justice*, In: KARABEC, Z. *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*, [online] Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, str. 8-19, ISBN 80-7338-021-8, [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf>

Hofschneiderová A. a kol, *Jak bránit práva dítěte mladšího patnácti let*, 2014 [online] © 2020 - 2022 Liga lidských práv, [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: https://llp.cz/wp-content/uploads/Jak_branit_prava_ditete_mladsiho_patnacti_let_v_rizeni_o_cinu_jinak_trestnem.pdf

MATOUŠEK O. a kol., *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, 2. vydání, Praha: Portál, 2010, 352 s., ISBN: 978-80-7367-818-0

MAROUŠEK O., KROFTOVÁ A., *Mládež a delikvence*, 2. vydání, Praha, Portál, s. r. o., 2003, 344 s., ISBN: 0-7178-771-X

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, MPSV, *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany: Co znamená, když se řekne sociálně-právní ochrana dětí?* [online], © Ministerstvo práce a sociálních věcí, [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, MPSV, *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež*, 2016, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 249 s.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, *Metodická příručka, Základní východiska výkonu sociální kurately pro děti a mládež*, 2020, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020, 13 s.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, *Příloha č. 1 Metodická příručka, Základní východiska výkonu sociální kurately pro děti a mládež*, 2020, *Postup OSPOD při práci s dětmi a mladistvými, kteří se ocitají v konfliktu se zákonem*, 2020, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 66 s.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA, *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025, 2018*, [online]. © Probační a mediační služba, [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA, *Pravidla a standardy probační a mediační činnosti, 2021*, [online]. © Probační a mediační služba, [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/onas_zakladdokumenty_pravidlaastandardy_2021.pdf

Šámal a kol., *Trestní zákoník I., obecná část (§ 1-139)*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 s., ISBN: 978-80-7400-428-5

Ščerba, F., *Alternativní tresty a opáření v nové právní úpravě*, 2. vydání, Praha: Leges, 2014, 464 s., ISBN: 978-80-87576-93-9

UNITED NATION OFFICES ON DRUGS AND CRIME, *Handbook on restorative justice programmes*, 2. edition, United Nations, Viena 2020, 126 s., , [online]. In: Unatited Nations [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/20-01146_Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf

ZÁKONY PRO LIDI, *zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí*, [online] © AION CS, s.r.o. 2010-2022, [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359?text=359%2F1999>

ZÁKONY PRO LIDI, *zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních*, [cit. 2022-02-20]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292?text=Z%C3%A1kon+%C4%8D.+292%2F2013+Sb.%2C+o+zvl%C3%A1%C5%A1tn%C3%ADch+%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+soudn%C3%ADch>.

ZÁKONY PRO LIDI, *zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve*

věcech mládeže), [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218?text=ZSM>

ZÁKONY PRO LIDI, *zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*, [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

ZÁKONY PRO LIDI, *zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*, [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=trestn%C3%AD+z%C3%A1kon%C3%ADk>

ZÁKONY PRO LIDI, *zákon č. 141/1961 sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)*, [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141?text=trestn%C3%AD+%C5%99%C3%A1d>

ZEHR, H., *Úvod do restorativní justice*, Praha 2003, Sdružení pro probaci a mediaci, 48 s., ISBN: 80-902998-1-4

ŽATECKÁ E., HRUŠÁKOVÁ M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2015, 312 s., ISBN: 978-80-7478-848-2

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: E-mail vedoucím pracovníkům OSPOD

Příloha č. 3: E-mail kurátorům pro děti a mládež

Příloha č. 1: Dotazník

Vážení,

jsem studentkou Univerzity Hradec Králové, třetího ročníku oboru sociální práce ve veřejné správě. V rámci empirického výzkumu k bakalářské práci bych Vás ráda požádala o vyplnění dotazníku. Jeho cílem je zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátorů pro děti a mládež a Probační a mediační služby (dále jen "PMS") v případech práce s mladistvými pachateli, kterým bude/již byl uložen výkon alternativních opatření. Dotazník slouží pouze pro účely bakalářské práce, která nese název Ukládání alternativních opatření mladistvým v kontextu sociální práce. Vyplnění dotazníku Vám zabere zhruba 15 minut a jeho vyplnění je zcela anonymní. V případě dotazů se na mne neváhejte obrátit: Lucie Novotná, DiS. (nevorlu1@uhk.cz). V případě zájmu o zaslání zpracovaných výsledků z dotazníkového šetření vyplňte Váš e-mail na konci tohoto dotazníku (v tomto případě se nejedná o anonymní vyplnění dotazníku). Dotazník se považuje za vyplněný po stisknutí tlačítka "odeslat". Nejzazší termín pro jeho vyplnění je do: 3. 6. 2022 včetně. Velice Vám děkuji za sdílení Vašich názorů na danou problematiku a vážím si času a energie, které jste dotazníku věnovali.

S úctou

Lucie Novotná, DiS.

1. Do interakce s PMS v případě mladistvých, kterým bude/již byl uložen výkon alternativního opatření, vstupují během jednoho kalendářního měsíce průměrně:

Vyberte jednu odpověď.

- 0x
- 1-2x
- 3-4x
- 5-6x
- 7x nebo více

2. Domnívám se, že kvalitně nastavená spolupráce s PMS je základem pro úspěšný výkon sociální práce s mladistvými pachateli, kterým bude/již byl uložen výkon alternativních opatření:

Vyberte jednu odpověď.

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Jiná:

3. Aktuální spolupráci s PMS v případech ukládání alternativních opatření mladistvým hodnotím na úrovni:

Hodnocení je stejného principu jako ve škole. Vyberte jednu odpověď.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

4. Moje spokojenost se spoluprací s PMS v této oblasti je ovlivněna:

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- Osobními sympatiemi s probačním úředníkem/asistentem
- Oboustranným předáváním informací
- Kvalitně nastavenou komunikací a spoluprací mezi OSPOD a PMS
- Vhodným právním ukotvením obou subjektů
- Jiná:

5. Moje nespokojenost se spoluprací s PMS v této oblasti je ovlivněna:

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- Osobními nesympatiemi s probačním úředníkem/asistentem
- Oboustranným nepředáváním informací ze strany PMS
- Nekvalitně nastavenou komunikací a spoluprací mezi OSPOD a PMS
- Nevhodným právním ukotvením obou subjektů
- Jiná:

6. Potencionální prostor pro zefektivnění spolupráce spatřuji v:

.....

7. Domnívám se, že má spolupráce s PMS je systematizovaná a provázaná:

Vyberte jednu odpověď.

- Rozhodně ano
- Spíše ano

- Spíše ne
 - Rozhodně ne
 - Jiná:
8. Domnívám se, že jsou situace, kdy se výkon mé agendy při práci s mladistvými pachateli dubluje s agendou PMS:
- Vyberte jednu odpověď.*
- Rozhodně ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne
 - Jiná:
9. Podíl případů v mé praxi, v nichž se tato duplicita vyskytuje, je:
- Vyberte jednu odpověď.*
- 0 – 10 %
 - 11 – 25 %
 - 26 – 50 %
 - 51 - 75 %
 - 76 – 100 %
10. Uveďte konkrétní příklad, nebo oblast, kdy k dublování činností dochází, případně v čem spatřujete riziko vzniku takové situace:
-
11. Domnívám se, že dublování činností sociálního kurátora pro děti a mládež s PMS ve vztahu k práci s mladistvými pachateli, kterým byl uložen výkon alternativního opatření je zapříčiněno:
- Nevhodným zakotvením výkonu činností PMS v právním řádu
 - Nevhodným zakotvením výkonu činností OSPOD v právním řádu
 - Nedostatečným předáváním informací mezi OSPOD a PMS
 - Nespoluprací ze strany OSPOD
 - Nespoluprací ze strany PMS
 - Nedokáží identifikovat
 - Jiná:
12. Mé biologické pohlaví je:
- Žena

- Muž

13. Můj věk je:

- 20-25 let
- 26-30 let
- 31-35 let
- 36-40 let
- 41-45 let
- 46-50 let
- 51 let a více

14. Mé nejvyšší dosažené vzdělání je

- Vyšší odborné
- Vysokoškolské – bakalářské
- Vysokoškolské – magisterské (Mgr., PhDr. apod.)
- Vysokoškolské – doktorské
- Jiná:

15. Pozici kurátora pro děti a mládež vykonávám:

- 0-5 let
- 6-10 let
- 11-15 let
- 16-20 let
- 21-25 let
- 26-30 let
- 31-35 let
- 35-40 let
- 41 let a více

16. V případě zájmu o výsledky dotazníkového šetření vyplňte svůj e-mail:

.....

17. Zde je prostor pro Vaše další vyjádření a doplnění

.....

Příloha č. 2: Dopis vedoucím pracovníkům OSPOD

Vážená paní vedoucí,

ráda bych Vás touto cestou požádala o součinnost při sběru dat k mé bakalářské práci, která se zabývá ukládáním alternativních opatření mladistvým v kontextu sociální práce. Tato práce je psaná pod záštitou Ústavu sociální práce Univerzity v Hradci Králové

Prosím Vás o rozeslání odkazu na dotazník kurátorům pro děti a mládež na Vašem odboru. Dotazník má za cíl zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátorů pro děti a mládež a Probační a mediační služby v případech práce s mladistvými pachateli, kterým bude/již byl uložen výkon alternativních opatření.

Odkaz na dotazník: <https://www.surveio.com/survey/d/D6T1V6V4O7P2O7V6M>

Dotazník sbírá odpovědi do 3. 6. 2022 včetně.

Velice Vám děkuji za spolupráci a za Váš čas.

S úctou

Lucie Novotná, DiS.

Příloha č. 3: Dopis kurátorům pro děti a mládež

Vážená paní,

ráda bych Vás touto cestou požádala o součinnost při sběru dat k mé bakalářské práci, která se zabývá ukládáním alternativních opatření mladistvým v kontextu sociální práce. Tato práce je psaná pod záštitou Ústavu sociální práce Univerzity v Hradci Králové.

Dotazník je zacílen na kurátory pro děti a mládež napříč celou Českou republikou. Za cíl si klade zjistit, jak v praxi funguje spolupráce kurátorů pro děti a mládež a Probační a mediační služby v případech práce s mladistvými pachateli, kterým bude/již byl uložen výkon alternativních opatření.

Odkaz na dotazník: <https://www.surveio.com/survey/d/D6T1V6V4O7P2O7V6M>

Dotazník sbírá odpovědi do 3. 6. 2022 včetně.

Velice Vám děkuji za spolupráci a za Váš čas.

S úctou

Lucie Novotná, DiS.